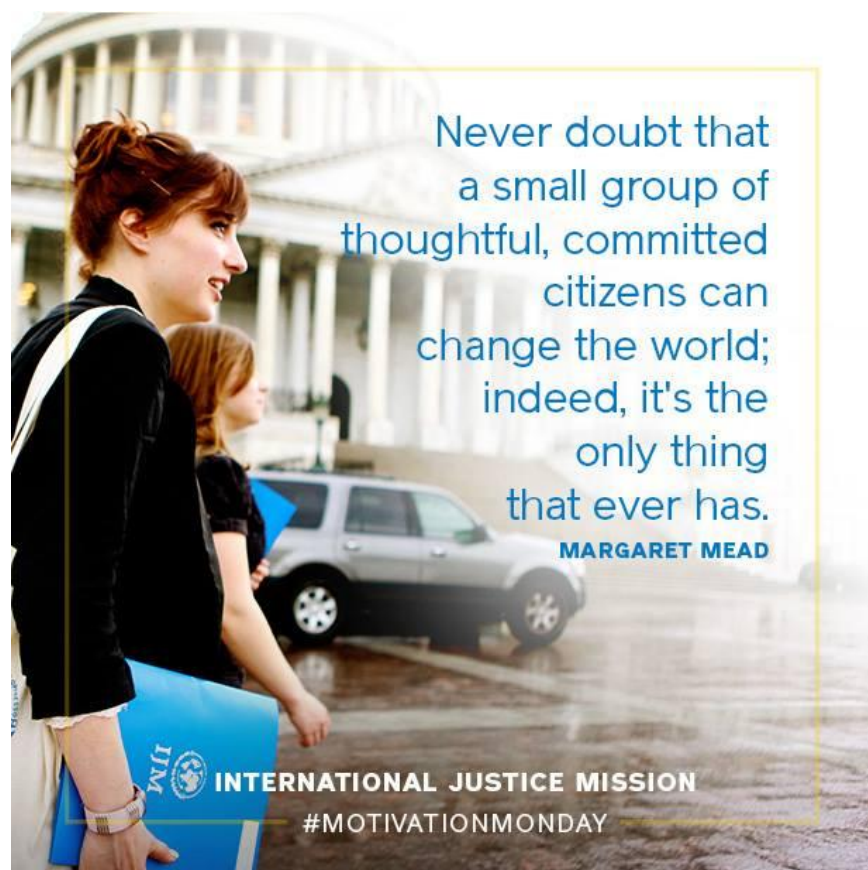

Opdat zij gered worden

Een Regime van Compassie, Religie en Actie

Masterthesis over de *social imagination* van christelijke activistische actoren over moderne slavernij en de relatie met hun handelen

Klariska ten Napel – Universiteit Utrecht

Deze thesis is geschreven ter afronding van de master Multiculturalisme in Vergelijkend Perspectief in het vakgebied Culturele Antropologie aan de Universiteit Utrecht onder begeleiding van MSc Lotje Brouwer.

Universiteit Utrecht

Klariska ten Napel
4216091; F124421
augustus 2015
MSc Lotje Brouwer
Universiteit Utrecht

klariskatennapel@gmail.com

Wordcount: 19.822 woorden

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Voorwoord	4
1. Inleiding	5
1.1 Schokkend complex	5
1.2 De definitie	7
1.3 Onderzoeksvraag	10
1.4 Onderzoekscontext en methoden	10
1.5 De rol van de onderzoeker	13
1.6 De structuur	15
2. Een compassievolle verbeelding	18
2.1 Extreem slecht en onrechtvaardig	18
2.2 De constructie van <i>otherness</i>	21
2.3 Commodificatie van <i>othering</i>	23
3. Religie als bron voor compassie	27
3.1 Zij die bevrijd moeten worden	27
3.2 De orde van God	30
3.3 De waarheid is bekend	33
3.4 De Redder en Bevrijder	35
4. Omdat niets doen geen optie is	39
4.1 Spreek voor hen die geen stem hebben	39
4.2 <i>Amazing grace</i>	42
4.3 Vanuit eigen vrijheid	45
5. Conclusie	48
6. Bibliografie	52
7. Bijlage I Beschrijving actoren	57
8. Bijlage II Samenvatting	59

Voorwoord

Zonder het leed van velen zou er geen activisme plaatsvinden. Zonder moderne slaven zouden de religieuze actoren binnen dit onderzoek niet in actie zijn gekomen. Dus zonder moderne slavernij was het onderwerp van deze thesis niet tot stand gekomen. Het moge duidelijk zijn dat een dankwoord naar moderne slaven toe uiterst ongepast is. Echter wil ik op deze plek toch stilstaan bij voorgaande personen en hoop ik dat deze thesis zal bijdragen aan de vermindering van hun leed en uiteindelijke abolitie van moderne slavernij.

Allereerst wil ik alle actoren bedanken die mij tijd en ruimte hebben gegeven om in hun *social imagination* te duiken. Buitengewoon en vol compassie was jullie verwelcoming van mij, jullie rondleiding en hulp in het veld. Grote dank aan mijn informanten die diep in zichzelf durfden te graven om hun overtuigingen en verbeeldingen aan mij ten toon te spreiden, wat ze met aandacht, liefde en tijd deden. Dank aan alle mensen met wie ik informele gesprekken heb kunnen voeren en kon sparren. Speciale dank aan mijn collega's van International Justice Mission die mij als lid van de familie hebben opgenomen en waar niets te veel of te gek was, jullie waren geweldig. Slaaf voor een Dag en alle mensen van de werkgroep Mensenhandel van Perspectief, grote dank voor jullie openheid, tijd en warme welkom en hulp.

Lotje Brouwer bedankt voor je eerlijke, kritische en voornamelijk leerzame feedback. Jouw begeleiding heeft me telkens naar een hoger niveau getild, waarvan ik soms zelf niet wist dat ik het bezat.

Papa en Mama, dank voor jullie niet aflatende steun op elk gebied. Mijn grote waardering voor jullie pogingen mijn klankbord te zijn, op zowel academisch en emotioneel gebied. Dank aan Anisa, dagelijks stond je klaar met begrip, een luisterend oor, wijze raad en andere ondersteuning. Al mijn andere familie en vrienden wil ik bedanken voor hun ondersteuning en begrip.

Klariska ten Napel,
augustus 2015

1. Inleiding

1.1 Schokkend complex

‘Tot 5 jaar cel geëist om ‘moderne slavernij’, luidt een krantenkop van april 2015 van het Algemeen Dagblad¹. Het Financieele Dagblad meldt in juni 2015 dat slavernij één van de pijlers is waar onze economie op rust². Moderne slavernij is hedendaags steeds meer in het nieuws en lijkt niemand ongemoeid te laten. Initiatieven om seksslavernij in Nederland terug te dringen, bijvoorbeeld in de vorm van de petitie ‘ikbenonbetaalbaar.nl’³, en blogs ‘om de realiteit achter de prostitutie aan het licht te brengen’⁴ zijn tegenwoordig aan de orde van de dag. Discussies over werkomstandigheden van arbeiders en misstanden in de kledingindustrie naar aanleiding van de ramp in de kledingfabriek Rana Plaza in Bangladesh⁵ zijn ook nog steeds springlevend. Daarnaast is moderne slavernij voor de media ook een interessant onderwerp. Presentatrice Jojanneke van de Berge ging samen met de EO (Evangelische Omroep), op een haast antropologische wijze, op onderzoek naar wat er nu daadwerkelijk plaatsvindt binnen de wereld van de Nederlandse legale prostitutie. De bevindingen van het onderzoek werden in het begin van 2015 in een vierdelige serie op televisie vertoond, in de hoop een breed publiek te trekken voor een volgens van den Berge en de EO alarmerend en maatschappelijk relevant thema⁶. Het vierluik trok veel kijkers en veroorzaakte veel discussie. Vervolgens werd de documentaire door bijvoorbeeld de ChristenUnie en Slaaf voor een Dag gebruikt om de maatschappelijke urgentie van het probleem duidelijk te maken tijdens bijeenkomsten en seminars. De publicatie van deze serie en andere ontwikkelingen en initiatieven rondom de seks- en kledingindustrie schetsen een aantal actuele ontwikkelingen en discoursen rondom de thema’s *agency*, mensenhandel, dwang en vrijwilligheid, vrijheid, onrecht, uitbuiting, kinderhandel- en uitbuiting. Deze thema’s en verhalen lijken allemaal samen te komen in een overkoepelend thema: moderne slavernij. Er zijn cowboyverhalen, serieuze pogingen om het onrecht aan de kaak te stellen zoals ‘Jojanneke in de prostitutie’ en alles daar tussenin, hetgeen allemaal discussie oproept. De afgelopen jaren heeft moderne slavernij dan ook een verhoogde aandacht gekregen binnen het publieke en politieke debat (Gozdziaik and Collett 2005; Scarpa 2008).

¹ Bron: <http://www.ad.nl/ad/nl/1038/Rotterdam/article/detail/3954868/2015/04/14/Tot-5-jaar-cel-geest-om-moderne-slavernij.dhtml>. Geraadpleegd op: 22 juli 2015.

² Bron: <http://fd.nl/Print/krant/Pagina/Opinie/1108331/slavernij-nog-steeds-drijvende-kracht-in-economie>. Geraadpleegd op: 22 juli 2015.

³ Bron: www.ikbenonbetaalbaar.nl. Geraadpleegd op: 12 augustus 2015.

⁴ Bron: www.exxpose.nl. Geraadpleegd op: 12 augustus 2015.

⁵ Bron: <http://bangladeshaccord.org>. Geraadpleegd op: 12 augustus 2015.

⁶ Bron: <http://www.eo.nl/beam/programma/jojanneke-in-de-prostitutie/item/artikel/jojanneke-in-de-wereld-van-prostitutie-1/>. Geraadpleegd op: 7 januari 2014.

President Obama deed in september 2012 de uitspraak dat mensenhandel de grootste mensenrechtenschendingen oorzaak is hedendaags en dat elk leven dat gered wordt een *'act of justice'* is. Hij stelt dat mensenhandel beschreven moet worden als moderne slavernij, wat hij niet licht wil opvatten. Moderne slavernij heeft volgens Obama geen plek in een geciviliseerde wereld⁷. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens ondersteunt het statement van president Obama, waarbinnen een artikel is opgenomen over slavernij en mensenhandel. Ook binnen de wetenschap blijft het thema niet ongemoeid. Wetenschappers als Brennan (2008), Gozdziaik en Collett (2005), Long (2004), O'Connell Davidson (2013), Oude Breuil et al. (2011), Scarpa (2008), Warren (2012) en Weitzer (2007) hebben onderzoek gedaan en geschreven over moderne slavernij en mensenhandel binnen voornamelijk de seksindustrie. O'Connell Davidson (2014) stelt, net als president Obama, dat moderne slavernij hedendaags gezien wordt als het grootste en belangrijkste mensenrechtenprobleem in de wereld. Het is dan ook niet vreemd dat activistische actoren ontstaan zijn om dit probleem aan de kaak te stellen en aan te pakken. Achter dit activisme rondom moderne slavernij gaan veel discoursen schuil, zowel wetenschappelijke en publieke, waarbinnen veel, al dan niet heftige, discussie plaatsvindt. Moderne slavernij en aanverwante zaken zijn *hot items* op zowel maatschappelijk en wetenschappelijk gebied, hetgeen het onderzoeken van dit fenomeen relevant maakt.

Het thema moderne slavernij roept veel vragen en emoties op. Vragen en emoties over vrijheid en gelijkheid en de waarde van het leven in relatie tot eigen overtuigingen en universele verklaringen over de mensenrechten. Harde uitspraken over de onvrijwilligheid van bijvoorbeeld vermeende seksslaven en de aantallen slaven door activistische actoren roepen veel vragen op binnen academische kringen over *agency* (Weitzer 2007). Activistische actoren en wetenschappers hebben beide de publieke opinie kunnen vormen over dit thema, wat heftige emoties en discussies oplevert bij het publiek. De heftigheid van emoties en discussie, hetgeen bij de actoren binnen dit onderzoek resulteert in activisme, komt voort uit een specifieke verbeelding van het fenomeen van moderne slavernij. Deze specifieke *social imagination* mondt uit in praktijken en activisme bij de christelijke actoren. Aangezien moderne slavernij als de grootste mensenrechtenschending hedendaags gezien wordt, is het onderzoeken van de sociale verbeelding, de praktijken en hun relatie relevant. Sociale verbeelding, praktijken van christelijke actoren en hun relatie geeft inzicht in de beschouwing van het fenomeen zelf en draagt daarmee bij aan de literatuur over het onderwerp. Bevindingen rondom de constructie van de *social imagination* van moderne slavernij en de relatie tussen deze percepties en de praktijken van christelijke activistische actoren worden in

⁷ Bron: <http://www.whitehouse.gov/isGrsues/foreign-policy/end-human-trafficking>. Geraadpleegd op: 7 januari 2014.

deze thesis gepresenteerd en ingebed in bijvoorbeeld bevindingen van bovenstaande beschreven wetenschappers.⁸

Verhalen van moderne slavernij slaan vaak in als een bom. Moderne slavernij spreekt tot de verbeelding. Voor alle christelijke activistische actoren is moderne slavernij een ‘ver-van-hun-bed-show’. Een fenomeen waar ze zelf nog nooit direct mee in aanraking zijn gekomen, een paar uitzonderingen daar gelaten die een professionele kijk hebben gehad op het fenomeen. Doordat de christelijke activistische actoren zelf niet in een situatie van slavernij hebben geleefd, zijn ze overgeleverd aan hun verbeelding wat betreft moderne slavernij. Moderne slavernij is echter een zeer complex probleem, gerelateerd aan veel terreinen: migratie, georganiseerde misdaad, handel in mensenarmoede, prostitutie, mensenrechten, arbeid, geweld tegen vrouwen, uitbuiting, ongelijke verdeling van rijkdom. De complexiteit, duiding en relatie met aanverwante zaken werd ook duidelijk tijdens het Movies That Matter festival in Den Haag dat elk jaar plaatsvindt. Het festival is gecentreerd rond thema’s die te maken hebben met ‘mensenrechten’. Gezien de huidige populariteit kon het thema ‘moderne slavernij’ niet ontbreken op het festival en enkele films waren dan ook aan dit onderwerp gewijd. Daarnaast was er ook een Talk Show, getiteld ‘*Low Labour*’, waarbij experts en filmmakers met elkaar in gesprek gingen voor een publiek:

‘Het is mij niet helemaal duidelijk over welk onderwerp het nu precies gaat. De Talk Show heet ‘*Low Labour*’ wat de verwachting schetst dat het om slechte arbeidsomstandigheden gaat. De host vertelt echter dat het over moderne slavernij gaat en dit staat ook op het projectiescherm achter de tafel met host en genodigden. Vervolgens zijn er twee gasten die praten over de film *The Storm Makers* die gaat over de handel in vrouwen in Cambodja. Eigenlijk gaat dat blokje dus over mensenhandel en vrouwen die in situaties van uitbuiting en slavernij eindigen. Daarna zijn er twee gasten die praten over gedwongen kind huwelijken in Jemen en Pakistan, naar aanleiding van de film *Nojoom, age 10 and divorced*. Dit blokje gaat meer over vrouwenrechten e.d., maar kan dit ook als slavernij gezien worden? Allerlei termen gaan door elkaar en dingen worden samengevoegd in één show, ik vind het erg onduidelijk waar het nu uiteindelijk om gaat. Het stukje van *low labour*, waarbij ik zelf moet denken aan slechte arbeidsomstandigheden in fabrieken, is niet voorbij gekomen, het ging alleen over de uitbuiting van vrouwen en kinderen in verschillende vormen.’⁹

Dit fragment uit het dagboek van de onderzoeker schetst de complexiteit van het fenomeen. Gezien de complexiteit is het belangrijk om dit fenomeen zelf te duiden en uit te leggen wat de actoren binnen het onderzoek verstaan onder moderne slavernij.

1.2 De definitie

⁸ Grote delen van deze tekst zijn overgenomen uit de Onderzoeksopzet (ten Napel 2014).

⁹ Velddagboek van de onderzoeker, over: Movies That Matter Festival: Talk Show *Low Labour*, Den Haag, 23 maart 2015.

Een rechtenstudente is verbonden met International Justice Mission omdat ze als vrijwilligster lessen geeft op scholen. Tijdens deze lessen bespreekt ze de thema's 'onrecht' en 'slavernij' met de leerlingen en ze vertelt welke rol IJM speelt in de bestrijding hiervan. Ze is een jonge studente die midden in het studentenleven staat. De vrijwilligster schrijft het woord 'slavernij' in het midden van het *whiteboard* en zet er een rondje omheen. Als antwoord op de vraag 'wat is slavernij?' aan de tweedejaars vwo-leerlingen van een lyceum in Amsterdam worden de volgende termen aangedragen: 'gedwongen werk', 'zeer slechte arbeidsomstandigheden', 'mensenhandel', 'koloniale tijdperk', 'fabrieken in China en India', 'uitbuiting', 'seksslaven' en 'plantages van de Spanjaarden'. Al deze termen en beschrijvingen schrijft de IJM-er om het rondje op het bord. Ze vat het geheel samen, maar geeft vervolgens wel haar eigen omschrijving van het fenomeen. Zelf beschrijft de vrijwilligster moderne slavernij als 'het hebben en uitvoeren van macht over een ander' en ze keurt het in alle opzichten af. Ook wordt slavernij door de Verenigde Naties afgekeurd en verboden. De IJM-er refereert in haar les naar artikel 4 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, een document waarin op mondiaal niveau bepalingen zijn vastgelegd rondom de rechten van de mens. In dit artikel staat dat er geen mens in slavernij of lijfeigenschap gehouden mag worden en dat slavernij en slavenhandel in alle vormen verboden is: *'No one shall be held in slavery or servitude; slavery and the slave trade shall be prohibited in all their forms'*¹⁰. Voorafgaand aan deze verklaring wordt in artikel 3 van het mensenrechtendocument verklaard wat mensenhandel inhoudt en dat geen mens verhandeld mag worden met uitbuiting als gevolg:

*(a) "Trafficking in persons" shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs;*¹¹

Artikel 3 van het Palermo protocol, zoals de UVRM in de volksmond genoemd wordt, omvat alle gedwongen arbeid en het belang van keuze en toestemming (Warren 2007), de sleutelwoorden in de definitie zijn: toestemming, dwang en kwetsbaarheid. Deze sleutelwoorden komen expliciet of impliciet veel voor in de duidingen en verbeeldingen van

¹⁰Bron: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>. Geraadpleegd op 30 december 2014.

¹¹Bron: 2000 *UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children* Publicatie: http://www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_%20traff_eng.pdf. Geraadpleegd op 20 mei 2014.

de actoren binnen dit onderzoek. Juist deze sleutelwoorden spreken tot de verbeelding en zijn de reden dat de actoren compassie opvatten voor de subjecten binnen moderne slavernij. Mensenhandel betekent voor het Palermo protocol het rekruteren, transporteren en ontvangen van personen, door middel van dwang, misleiding of ontvoering of het gebruiken van macht of een kwetsbare situatie om toestemming te verkrijgen met uitbuiting als doel. Onder uitbuiting wordt prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen arbeid, slavernij of praktijken gelijk aan slavernij, lijfeigenschap of de handel in organen verstaan. Binnen dit protocol is slavernij dus een onderdeel van mensenhandel en houdt mensenhandel de beweging van mensen in, met uitbuiting als doel. Met verschillende partijen en belangen is in 2000 met lange onderhandelingen een poging gedaan om mensenhandel te definiëren en is dit Palermo protocol tot stand gekomen (Gozdziak en Collett 2005). Alle partijen en belangen, religieuze, feministische en hulpverlenende organisaties, overheden en wetenschappers, hebben getracht vanuit hun eigen visie op het fenomeen een blauwdruk te leggen op het protocol. Volgens Gozdziaak en Collett (2005) en Warren (2007) weten velen die dit protocol raadplegen niet van de lange en moeilijke ontstaansgeschiedenis van onderhandelingen, wat voor problemen kan zorgen. Het Palermo protocol blijft namelijk in gebreke tot het specificeren van de gebruikte termen in het protocol volgens Warren (2007), waardoor de weg vrij is voor vrije interpretatie van definiëring van activisten en regeringen. Deze vrije interpretatie vindt ook plaats onder de actoren, alhoewel een vrijwilligster van IJM stelt dat: ‘Je moet wel de onderbouwing van dingen hebben. Definitie is natuurlijk een definitie, maar een definitie maakt wel dat bepaalde uitleggingen van situaties duidelijk worden’¹².

Moderne slavernij als mensenhandel of slavernij binnen mensenhandel is binnen het publieke debat een veel gevoerde definiëring van mensen die arbeid verrichten onder dwang. Daarnaast wordt moderne slavernij vaak direct gekoppeld aan prostitutie en kwetsbaarheid van vrouwen en kinderen. President Obama stelt dat mensenhandel beschreven moet worden als moderne slavernij, wat hij niet te licht wil opvatten¹³. Binnen de werkgroep ‘Mensenhandel’ van de jongerenbeweging Perspectief van de ChristenUnie worden ‘prostitutie’, ‘mensenhandel’ en ‘slavernij’ in één adem genoemd als zijnde synoniemen, hetgeen geen uitzondering vormt op andere actoren. Ook onder medewerkers en vrijwilligers van International Justice Mission en bij het platform Stop Moderne Slavernij worden termen als ‘prostitutie’, ‘mensenhandel’ en ‘(moderne) slavernij’ door elkaar gebruikt. Professionele organisaties hebben nagedacht over de termen die ze gebruiken en op welke manier ze deze uitleggen, hetgeen veelal op hun websites te vinden is. Opvallend daarbij is dat deze

¹² Transcriptie interview 002 Stephanie, Assen, 13 februari 2015.

¹³ Bron: <http://www.whitehouse.gov/issues/foreign-policy/end-human-trafficking>. Geraadpleegd op: 7 januari 2015.

definiëringen en uitleggingen van elkaar verschillen. Er is echter één punt van overeenkomst in alle soorten duidingen: de uitbuiting van mensen. Op welke manier het fenomeen ook benoemd wordt, het uitbuiten van mensen is voor alle actoren onacceptabel. Ook voor de medeoprichter van het platform Stop Moderne Slavernij en de actie Slaaf voor een Dag, geldt dat ‘voor mij is het echt uitbuiting van mensen, zonder dat iemand daar vrijheid in heeft’ en ‘zo zijn er veel verschillende vormen, maar de basis is de uitbuiting van de ene mens boven de andere’¹⁴. De scheidslijn tussen (arbeids)uitbuiting en slavernij is lastig te leggen, maar in deze scriptie zal moderne slavernij worden gezien als de uitbuiting van mensen in een machtsrelatie onder dwang. Deze manier van definiëren omvat de gemene deler van de actoren en de sleutelwoorden toestemming, dwang en kwetsbaarheid uit de definitie van het Palermo protocol. Voorgaande definitie van moderne slavernij zal in deze scriptie worden gehanteerd, maar soms zal ook de term ‘mensenhandel’ gebruikt worden daar waar de informanten uit het onderzoek dan wel de wetenschappers dit doen.

1.3 Onderzoeksvraag

Uit bovenstaande beschouwingen van de debatten rondom het fenomeen moderne slavernij blijkt de complexiteit van het fenomeen. De christelijke activistische actoren hebben echter allemaal een eigen beschouwing en definiëring van moderne slavernij en daarnaast een gedeelde *social imagination* als *social movement*. Taylor (2002) stelt daarnaast dat de verbeelding de praktijken construeert en de praktijken construeren de verbeelding. Het doel van dit antropologische onderzoek is het duiden van de constructie van *social imagination* van moderne slavernij door christelijke activistische actoren. Hierbij is gekeken wat de relatie is tussen percepties en de praktijken van deze christelijke activistische actoren. De vraag die uit dit gegeven voortvloeit en uitgangspunt was voor dit onderzoek is:

Hoe wordt *social imagination* van moderne slavernij geconstrueerd en hoe is de relatie tussen percepties en praktijken van christelijke activistische actoren?

Verbeelding van moderne slavernij vormen praktijken en het handelen van activistische actoren. Het handelen van christelijke activistische actoren vormen daartegenover verbeeldingen over moderne slavernij. Percepties en praktijken dragen beide bij aan de abolitie van slavernij en daarom is het doel van dit onderzoek het duiden van de relatie tussen beide. Deze scriptie tracht waar mogelijk bij te dragen aan de reeds bestaande literatuur rondom moderne slavernij en gerelateerde religieus activisme. Door de duidingen en

¹⁴ Transcriptie interview 003 Evert, Groningen, 27 februari 2015.

literatuurvorming wil deze scriptie ook bijdragen aan de bestrijding van slavernij en inzicht geven in de constructie van *social imagination*.

1.4 Onderzoekscontext en methoden

Om een beeld te schetsen van het onderzoeksveld waarbinnen bovenstaande onderzoeksvraag onderzocht is, worden de actoren hierop volgend beschreven¹⁵ met de gebruikte onderzoeksmethoden.

International Justice Mission (IJM) is de grootste actor binnen dit onderzoek. IJM is een mensenrechtenorganisatie met een partnerkantoor in Den Haag wie onder andere strijdt tegen moderne slavernij. Gedurende de maanden maart en april ben ik op de dinsdagen en woensdagen aanwezig geweest op hun kantoor om participerende observatie uit te voeren, informele gesprekken en interviews te voeren en vrijwilligerswerk te doen. Daarnaast heb ik 5 gastlessen, 2 spreekbeurten en 4 evenementen bijgewoond in de rol van zowel vrijwilliger als onderzoeker. Het vrijwilligerswerk bestond uit het meewerken in de Onderzoeksgroep en ontwerpen van lessen voor het Scholenteam en daarnaast meedenken in brainstormen en helpen bij events. Participerende observatie door middel van het vrijwilligerswerk en *being there* heeft me in staat gesteld om de stilzwijgende aspecten van *social imagination* rondom moderne slavernij en de relatie met hun praktijken bloot te leggen, alsmede de expliciete, verbale beschrijving van de participanten zelf. Ik ben bij IJM aanwezig geweest en heb participerende observatie uitgevoerd zoals DeWalt en DeWalt (2011) de methode beschrijven: deelnemen in de dagelijkse activiteiten, rituelen, interacties en gebeurtenissen van een groep of mensen als een van de middelen om te leren over de expliciete en stilzwijgende aspecten van hun levensroutine en van hun cultuur. Mijn langdurige aanwezigheid en meedoen met bijvoorbeeld de gebedstijd op dinsdagen en woensdagen heeft me veel geleerd over de religieuze bron van de percepties en praktijken van IJM, wat zonder de methode van participerende observatie niet zo helder was geworden. Door mijn *being there* was ik in staat vele informele gesprekken en overleggen te voeren en volgen en werd ik bij veel dingen betrokken, waardoor ik veel data kon vergaren. Participerende observatie als startpunt van etnografisch onderzoek (DeWalt and DeWalt 2011) is in deze een duidelijke meerwaarde geweest.

Werkgroep Mensenhandel is een andere actor binnen dit onderzoek en onderdeel van de jongerenbeweging Perspectief van de politieke partij ChristenUnie. Middels deze werkgroep wil Perspectief aandacht vragen voor mensenhandel in de seksindustrie en een verschil maken. Ik heb twee vergaderingen van de werkgroep bijgewoond en daarnaast

¹⁵ Voor een uitgebreide beschrijving van de actoren zie 'Bijlage I Beschrijving actoren'.

met een aantal leden meegelopen met de Walk for Freedom in Leeuwarden, waardoor ik participerende observatie heb kunnen uitvoeren en veel informele gesprekken heb kunnen voeren. Met één lid heb ik veel informele gesprekken gevoerd en met twee andere leden een interview gevoerd. Alle, in totaal 16, interviews tijdens het onderzoek zijn semigestructureerd uitgevoerd aan de hand van topiclijsten (Baarda 2012). De semigestructureerdheid van de interviews verschafte beoogde resultaten, maar daarnaast gaf het ruimte om dieper in te gaan op onverwachte interessante topics. Het stellen van ‘naïeve en domme’ vragen (DeWalt and DeWalt 2011) was waardevol, omdat de antwoorden mijn aannames regelmatig ter discussie stelden en daarnaast de informanten tot bewustzijn van het logische verplichten, om vervolgens deze aan mij te expliciteren. Voor vele informanten was de bron van hun overtuigingen zeer logisch, menigmaal werd mij verteld dat ze daar nog nooit over nagedacht hadden.

Slaaf voor een Dag is een laatste grote actor binnen het onderzoek en een initiatief van twee mannen wie geld willen ophalen voor de A21 Campaign. Met één initiatiefnemer en twee deelnemers is een interview gevoerd en daarnaast heb ik informele gesprekken gevoerd en participierend geobserveerd bij een ‘slavenactie’. Het initiatief is afgesloten met een debat over mensenhandel, prostitutie en moderne slavernij in Groningen, welke heeft gezorgd voor vele contacten voor mijn onderzoek. Een initiatiefnemer van *Slaaf voor een Dag* is ook mede-oprichter van het platform *Stop Moderne Slavernij*. Stop Moderne Slavernij is een samenwerkingsvoordeel van verscheidene organisaties uit Nederland welke zich bezighouden met mensenhandel, moderne slavernij en seksuele uitbuiting op het gebied van preventie, *awareness*, bevrijding en nazorg. Ik heb één bijeenkomst bijgewoond van het platform.

Daarnaast heb ik seminars en bijeenkomsten bijgewoond georganiseerd door andere partijen welke gerelateerd waren aan moderne slavernij: bijvoorbeeld de Talk Show van het Movie That Matters festival, een symposium georganiseerd door de ChristenUnie en andere organisaties over ‘mannen die seks kopen’ en een seminar over arbeidsuitbuiting in het Nutshuis in Den Haag. Tijdens deze bijeenkomsten heb ik vele informele gesprekken gevoerd. Bij alle informele gesprekken en interviews was er sprake van *informed consent* en voor de aanvang van elk interview is de mate van anonimiteit van weergave in deze thesis van de informant besproken. Tijdens het vrijwilligerswerk van IJM in de vorm van helpen bij events en bij grote bijeenkomsten van verscheidene partijen was het niet altijd mogelijk mijn rol als onderzoeker te onthullen, daar waar mogelijk is dat wel getracht te doen. Van alle bovengenoemde actoren en partijen heb ik tijdens het onderzoek de facebookberichten gevolgd en bestudeerd, net als hun website en documenten, om zo de expliciete sociale verbeelding te kunnen bestuderen. Door methodetriangulatie van de methoden: participerende observatie, informele gesprekken,

interviews en bestudering van documenten heb ik validiteit van het onderzoek trachten te waarborgen.

1.5 Rol van de onderzoeker

Voor de aanvang van het onderzoek naar de *social imagination* van moderne slavernij onder christelijke, activistische actoren was ik al bekend met International Justice Mission en had ik mij aangemeld als vrijwilliger, waardoor ik al reeds bekend was met de organisatie en hun overtuigingen, welke ik volledig onderschreef. Tot de start van het onderzoek heb ik geen vrijwilligerswerk uitgevoerd voor de organisatie, tijdens het veldwerk heeft dit voor het eerst plaatsgevonden. Daarnaast stem ik tijdens verkiezingen steevast op de politieke partij ChristenUnie, hetgeen mijn betrokkenheid en affiniteit voor de partij en hun overtuigingen kenbaar maakt. Tijdens de veiling van het initiatief Slaaf voor een Dag heb ik geboden op een aanbod van deze veiling, omdat ik graag werk ondersteun in de abolitie van moderne slavernij. Het voorgaande beschreven duidt mijn houding ten opzichte van activisme: naast objectieve onderzoeker, vind ik het belangrijk mij actief in te zetten voor de abolitie van moderne slavernij. Diphorn (2012) en Chari en Donner (2010) stellen dat het emotionele en analytische geen oppositie van elkaar zijn, maar beide data vormen, mits er over de emoties gereflecteerd wordt. Mijn eigen emotionele verbintenis is in de context van dit onderzoek geen tegenstander geweest, maar voornamelijk een meerwaarde. Doordat het proces van het regime van compassie, religie en actie zich in mijzelf heeft voltrokken en genesteld, was ik beter in staat de verbeeldingen en praktijken van de actoren binnen het onderzoek te duiden.

In Holmes' onderzoek (2013) naar *bordercrossing* van Mexicanen naar Amerikanen is het analyseren en reflecteren van eigen ervaringen en emoties een belangrijke toevoeging in de duiding van zijn probleem. Holmes (2013) heeft namelijk zelf ook geprobeerd de grens tussen Mexico en Amerika illegaal over te steken en kon op die manier zijn eigen ervaringen en emoties inzetten bij de duiding van zijn onderzoeksvraag. Door participatie in het activisme van de actoren, kon ik mijn eigen ervaringen en emoties naast de data leggen gegenereerd middels participerende observatie, informele gesprekken en interviews. Voor participeren is het belangrijk om na het deelnemen een paar stappen terug te doen, te reflecteren over hetgeen je hebt waargenomen en geleerd om vervolgens weer een aantal stappen vooruit te doen en te participeren (DeWalt and DeWalt 2011). Deze cyclus van observeren heb ik gehanteerd, gezien mijn vorm van participatie. Door stappen terug te nemen en te reflecteren over mijn observaties, data en rol als onderzoeker, heb ik getracht objectiviteit als onderzoeker te waarborgen en *going native* tegen te gaan. De Walk for Freedom in Leeuwarden was

een ingewikkeld event om de rol als onderzoeker te waarborgen. Door participatie in de tocht was ik in staat mijn eigen emoties te documenteren, analyseren en naast andere deelnemers te leggen. Mijn eigen deelname en emoties hebben me meer inzicht gegeven in de relatie tussen verbeelding en praktijken, daartegenover staat dat ik met mijn deelname aan de tocht een maatschappelijk en politiek statement heb gemaakt en mijn objectiviteit in de waagschaal legde.

Politiek activisme onder antropologen hoeft echter geen probleem te vormen. De vorm van participatie van dit onderzoek was *collaboratief* (Low & Merry 2010), omdat ik binnen het onderzoek mee gedaan heb in het activisme rondom moderne slavernij door mijn vrijwilligerswerk, maar ik deze missies niet actief geleid heb. Scheper-Hughes (2009) is een actieve voorstander van politiek activisme door culturele antropologen. Zij is van mening dat antropologen degenen moeten zijn die de problemen in de samenleving aankaarten. Volgens Scheper-Hughes (2009) sluiten activisme en etnografisch onderzoek elkaar niet uit, maar horen deze elkaar juist op te zoeken. Deze gedachtegang van Scheper-Hughes (2009) is leidend geweest binnen dit onderzoek en overeenkomstig met mijn religieuze overtuigingen. Evenals de activistische actoren welke de onderzoekspopulatie vormden, ben ik overtuigd christen. De Bijbel is voor mij sterk leidend en activerend in het zoeken van recht in de wereld in elk facet van mijn leven, zo ook in het onderzoek. Doordat ik binnen de christelijke traditie ben opgegroeid en vervolgens een persoonlijke keuze heb gemaakt voor het christelijk geloof, zijn het christelijk jargon en de christelijke overtuigingen en leefwijzen mij vertrouwd. Mijn persoonlijke achtergrond en ervaringen zijn daarom in grote mate overeenkomstig met die van de onderzoekspopulatie.

Ghorashi (2005) spreekt over wetenschappers waar de constructie van hun onderzoeksmateriaal in grote mate is gevormd en beïnvloed door de persoonlijke achtergrond en ervaringen van de onderzoeker: *'These scholars draw attention to the construction of research material that was to a large extent shaped and influenced by the personal background and experiences of the researcher.'* (Ghorashi 2005:366). Ghorashi (2005) belichaamt dezelfde vorm van vertrouwdheid met de onderzoekspopulatie. Zij stelt dat de *'blurred boundary of the self and the other'* in haar onderzoek momenten heeft van complicaties, maar het uiteindelijk in verscheidene manieren belonend werkt. Deze momenten van complicatie zijn in mijn onderzoek ook voorgekomen. De leden van de werkgroep Mensenhandel wilden graag dat ik lid zou worden van Perspectief en daarmee onderdeel zou worden van hun werkgroep. Alhoewel het lidmaatschap me erg interessant leek, moest ik dit echter afslaan om objectiviteit als onderzoeker te waarborgen. Ook Khosravi (2011) spreekt over het vervagen van het onderscheid tussen de onderzoeker en *'others'* in het doen van onderzoek naar de eigen context.

Daartegenover werkt de vage grens ook weer belonend in snelle opbouw van *rapport* en doordat ik de christelijke overtuigingen, leefwijzen en het jargon goed ken, was ik erg snel in staat om tot de kern van mijn onderzoek te komen. Tijd om de christelijke cultuur mij eigen te moeten maken had ik niet nodig, waardoor ik direct kon starten met data vergaren. Khosravi (2011) heeft als antropoloog zijn eigen ervaringen naast etnografisch veldwerk en vrijwilligerswerk ingezet om het fenomeen van *'illegal' travellers* te duiden. Volgens hem daagt dit de opgelegde identiteiten en grenzen als antropoloog uit en biedt het alternatieve vormen van betekenis geven aan het dominante discours, hetgeen ik met deze scriptie beoog. Door de eigen belichaming van overgang van extrinsieke religie naar intrinsieke¹⁶ (Allport in: Batson et al. 1999), was ik als antropoloog beter in staat de zwaarte van de morele plicht te duiden. De intrinsieke religie heeft veel impliciet jargon en kan door het ervaren van de Heilige Geest beter begrepen worden. Door de vage grens tussen de *self* en *other* in relatie tot mijn onderzoekspopulatie kon ik de identiteit als antropoloog zijnde oprekken.

De traditionele rol van de antropoloog is het objectief observeren van de menselijke conditie en daarmee kennis te produceren (Scheper-Hughes 1995), waarbij er een duidelijke grens is tussen de onderzoeker en onderzoekspopulatie. Sunier (2005) stelt dat er binnen de antropologie ook meer gekeken moet worden naar kennisoverdracht, wat Besteman (2013) *translation* noemt, het publiek maken en onderwijzen van antropologische kennis en perspectieven. Doordat antropologie zijn eigen manier heeft van het bestuderen van de wereld, hebben antropologen de wereld iets te vertellen. Het microniveau is het venster waardoor antropologen de wereld zien (Sunier 2005), wat een andere invalshoek geeft op de gebeurtenissen op de wereld, hetgeen de reden is dat antropologen van zich moeten laten horen. Antropologen kunnen tegendraads zijn, dingen aan de wereld te communiceren hebben die buiten de media-aandacht vallen en op deze manier nieuwe ideeën in de publieke arena brengen (Besteman 2013). Moderne slavernij is juist veelvuldig aanwezig op de publieke agenda, maar een antropoloog kan een andere invalshoek creëren op het fenomeen. Besteman (2103) beschrijft dat antropologen oude patronen kunnen weergeven, maar het opkomende moeten vatten. Dit onderzoek vat het opkomende religieus activisme rondom moderne slavernij. Juist door zich toe te wijden en een *witnesser* in plaats van een *observer* te zijn, heeft Scheper-Hughes (1995) meer de cultuur van binnenuit ervaren waarin ze onderzoek deed. In de context van dit onderzoek hebben de collaboratieve vorm van participatie en de vage grenzen tussen de onderzoekspopulatie en onderzoeker gezorgd voor een diepere ervaring van de cultuur.

¹⁶ Zie Hoofdstuk 3 (Religie als bron voor compassie) voor verdere uitleg.

1.6 De structuur

Allereerst legt hoofdstuk 2 (Een compassievolle verbeelding) uit dat de verbeelding een construct is welke denken, beelden en plaatjes construeert. Daarnaast is de verbeelding het construct hoe we onze omgeving verbeelden en betekenis geven aan onze sociale wereld (Taylor 2002). De christelijke activistische actoren verbeelden moderne slaven als kwetsbare slachtoffers. In dit hoofdstuk wordt beargumenteerd dat door *othering* een constructie van de moderne slaaf ontstaat als de *suffering Other* en er onder de actoren een dichotome verbeelding van de *Self* en *Other* heerst (Todres 2009). De *Self* is vrij en gelijkwaardig en de Ander gebonden en vanuit deze dichotome verbeelding moet de Ander geholpen en bevrijd worden. De verbeelding is de manier waarop men verlangens, emoties en overtuigingen voor de *Self* en Ander ontwikkeld en er compassie ontstaat. Compassie heeft een object van medelijden nodig (Bradley 2005), hetgeen in hoofdstuk 3 (Religie als bron van compassie) verder wordt uitgewerkt naar zijn bron: religie. Vanuit religieuze overtuigingen willen de christelijke activistische actoren moderne slaven helpen en bevrijden. Moderne slavernij gaat tegen religieuze overtuigingen over vrijheid en gelijkheid in. Er wordt beargumenteerd dat religie zorgt voor een morele plicht voor de actoren en dat er vanuit Gods wil om mensen te helpen compassie ontstaat voor de lijdende Ander in de vorm van moderne slavernij. Religie heeft namelijk de kracht om te ontwrichten en compassie te doen ontstaan. Compassie is een katalysator welke *social imagination* en *social practice* aan elkaar koppelt en acties initieert. Het hoofdstuk beargumenteert dat de praktijken van de actoren inherent zijn aan een compassievolle verbeelding van moderne slavernij vanuit religie. Hoofdstuk 4 (Omdat niets doen geen optie is) laat zien dat een *social movement* vanuit religie krachtig is en de actoren door middel van een regime van compassie, religie en actie moderne slavernij trachten te abolitioneren.

Een compassievolle verbeelding

If to be feeling alive to the sufferings
of my fellow-creatures is to be a fanatic,
I am one of the most incurable fanatics
ever permitted to be at large.

-William Wilberforce (in: Gumbel 2007; Nolot 2012¹⁷)

¹⁷ Achterkant dvd hoes *Nefarious: A Merchant of Souls*. Nolot: 2012. Grandview: Capitol Christian Distribution and Exodus Cry.

2. Een compassievolle verbeelding

2.1 Extreem slecht en onrechtvaardig

NE-FAR-I-OUS [ni-fair-ee-uhs] (adjective): extremely wicked or villainous; iniquitous¹⁸

‘Nee, ik heb zelf geen vrouwen gesproken, ik zie het ook wel als complicatie dat ik een man ben dat ik het daarom niet zo snel doe. Ik heb veel verhalen gehoord en gelezen, of die opgetekend zijn door iemand, in een documentaire bijvoorbeeld. Dus ik heb wel heel veel verhalen gehoord, maar niet direct’¹⁹, zegt een activist tijdens een interview in een bekend Groningse eetcafé in de binnenstad. Deze man is een actief en gepassioneerd activist in voornamelijk moderne slavernij binnen de prostitutie. De Groningse dertiger is medeoprichter van het platform Stop Moderne Slavernij, mede-initiatiefnemer van het de veilingactie Slaaf voor een Dag en het debat ‘Mensenhandel en Prostitutie’ dat in Groningen plaatsvond. Hedendaags zet hij zich full time, op basis van giften, met hart en ziel in voor ‘recht’ binnen de stad Groningen en werkt hij onder hoerenlopers. De verhalen waar de activist aan refereert zijn verhalen over vrouwen die gedwongen in de prostitutie werken dan wel verhandeld in de industrie terecht zijn gekomen. Evenwel kunnen deze verhalen gaan over slaven binnen andere industrieën dan de seksindustrie. Over families die al generaties lang in steengroeven werken in India en duizenden jongetjes die onder vreselijke omstandigheden vastgehouden worden in de visindustrie in Ghana²⁰. Deze verhalen vormen de verbeelding van de activist binnen dit onderzoek over moderne slavernij en wekken compassie naar de slaven toe op, hetgeen in dit hoofdstuk geduid wordt.

Arendt (in: Ticktin 2006) stelt dat door middel van *face-to-face* contact compassie het beste gevoeld kan worden. Alhoewel de oprichter van verschillende abolitie-initiatieven de gedwongen prostituees waarvoor hij zich voornamelijk actief opstelt nog nooit zelf heeft gesproken, is hij wel een gepassioneerd activist, voelt hij diepe compassie voor deze vrouwen en verbeeldt hij de omstandigheden van slaven als vreselijk. Voor zijn verbeelding van moderne slavernij is hij echter afhankelijk van verhalen. Deze Groningse activist is geen eenling in zijn manier van activisme bedrijven, want over het algemeen hebben de actoren binnen dit onderzoek geen *face-to-face* contact gehad met de subjecten waarvoor zij zich actief opstellen vanuit compassie. De meeste actoren voeden hun compassievolle verbeelding door verhalen via derden. De documentaires, boeken en andersoortige verhalen over de moderne slaven zijn algemeen gezien de vorm waarbij de actoren van dit onderzoek het meest

¹⁸ Achterkant dvdhoes *Nefarious: A Merchant of Souls*. Nolot: 2012. Grandview: Capitol Christian Distribution and Exodus Cry.

¹⁹ Transcriptie interview 003 Evert, Groningen, 27 februari 2015.

²⁰ Bron: www.ijmnl.org. Geraadpleegd op: 15 augustus 2015.

dicht bij de subjecten zullen komen. Het kijken van een documentaire als startpunt of ter stimulatie van het activisme is een patroon onder de actoren.

Een populaire en veel bekeken documentaire onder de christelijke activistische actoren binnen dit onderzoek is *Nefarious: A Merchant of Souls* (Nolot 2012). De relatie tussen verhalen, verbeelding en compassie rondom moderne slavernij zal worden uitgelegd aan de hand van deze documentaire. Benjamin Nolot (2012), de maker van de documentaire, is met *Nefarious* een zoektocht aangegaan over vier continenten om de ‘realiteit van moderne slavernij te onthullen’ en daarnaast verhalen van hoop over bevrijding mee te kunnen nemen. Deze documentaire is gericht op de moderne slavernij binnen de prostitutie en de verhalen van deze film vormen de verbeelding van moderne slavernij van de actoren binnen dit onderzoek. De documentaire start met een beschrijving van de situatie van mensenhandel in Oost-Europa vanuit het perspectief van ex-prostituees, een ex-handelaar en experts. Nolot (2012) schetst in de documentaire het verhaal van de Oost-Europese Stefa en haar reis vanuit een weeshuis naar de gedwongen prostitutie:

Niemand geeft om hen, die weesmeisjes. Stefa wil graag, als weesmeisje, een beter leven voor zichzelf en gelooft de man die haar een baan aanbiedt in de grote stad. Ze moet hem wel geloven. ‘Je gaat me niet verhandelen hè?’, omdat ze deze verhalen veel gehoord heeft, vraagt ze het nog even na aan de man. De man bevestigt haar dat hij dat niet gaat doen, maar deze belofte blijkt vals. Stefa gaat niet aan het werk bij de haar aangeboden baan, maar wordt direct naar een ‘breekhuis’ gebracht. Lichaam, ziel en geest worden letterlijk en figuurlijk gebroken in deze huizen. Als alles gebroken is, zijn de meisjes klaar zijn om aan het werk te gaan binnen de prostitutie. Doodsbang is Stefa, want er kunnen elk moment mannen het huis binnen komen die doen wat ze willen. Deze mannen slaan de meisjes helemaal in elkaar zonder enkele reden en uit angst daarvoor eet Stefa al een paar dagen niet. Als een meisje uit de groep van het huis wordt meegenomen naar een andere kamer, worstelt het meisje tegen en Stefa gilt en huilt van angst. De mannen gaan weg en de rust keert weer iets terug in het huis. De groep meiden ligt in bed, als midden in de nacht mannen schreeuwend het huis binnenkomen. Als nieuweling jaagt Stefa dit vreselijke angst aan, maar de andere meiden weten wat hen te doen staat. Ze haasten zich uit bed om zich mooi te maken. De mannen komen de kamer binnen en dwingen de meisjes zich uit te kleden voor hun ogen. Als vee voelt Stefa zich, als de mannen haar keuren en betasten. Vervolgens komt haar grootste nachtmerrie uit als één man haar mee neemt naar een andere kamer om haar seksueel te testen voordat hij haar koopt. Stefa is verkocht aan de man en belandt in een klein kamertje. Eten, slapen en seks hebben, speelt zich allemaal af in dezelfde kamer, Stefa komt nooit buiten deze kamer. Daarnaast wordt ze nog regelmatig geslagen. Dit leven is verre van het betere leven dat ze gehoopt had te krijgen.²¹

Het verhaal van Stefa is één van de verhalen van de ex-prostituees uit de documentaire en een voorbeeld wanneer de Groningse activist en andere actoren spreken over ‘de verhalen’. Al deze verhalen bevatten elementen van angst, dwang en kwetsbaarheid, evenals de definitie van mensenhandel beschreven in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens²². Stefa wordt onherkenbaar in beeld gebracht en wordt in de documentaire als een ‘*traffic victim*’ betiteld. Als slachtoffer vertelt ze haar, voor de documentairemaker, onthutsende en

²¹ Eigen beschrijving van het verhaal van Stefa uit de documentaire *Nefarious: A Merchant of Souls*. Nolot: 2012. Grandview: Capitol Christian Distribution and Exodus Cry.

²² Uitleg zie Hoofdstuk 1: 1.2 De definitie.

niet te bevatten verhaal. De actoren binnen dit onderzoek zien slaven, net als de documentaire, als kwetsbare slachtoffers, als de *suffering Other*, die gered en geholpen moet worden. Volgens Oude Breuil et al. (2011) maakt een focus op moderne slavernij binnen prostitutie kwetsbare, zielige en naïeve slachtoffers van de vrouwen en zij beschrijven dit zelfs als de mythes van de *'vulnerable victims'*. Er zijn verscheidene studies (Oude Breuil et al. 2011; O'Connell Davidson 2005) die een andere kant belichten dan het populaire beeld van onschuldige, hulpeloze, naïeve en misleidde slachtoffers, zoals door het verhaal van Stefa geschetst wordt. Deze studies beschrijven de *agency* van de vrouwen en de bewuste keuzes die zij maken. Daarnaast zijn er meerdere empirische studies uitgevoerd welke aantonen dat de meeste verhandelde vrouwen zichzelf niet identificeren als slachtoffers en zeker niet in de vorm van passieve, onschuldige onwetende individuen (Oude Breuil et al. 2011) en daardoor een andere kant belichten van het populaire beeld van kwetsbare slachtoffers.

Desondanks bestaat het beeld van kwetsbare slachtoffers van moderne slavernij onder de actoren binnen dit onderzoek. De vertaling van het woord *Nefarious* weerspiegelt direct het perspectief en beoordeling van het fenomeen moderne slavernij binnen de prostitutie van de makers van de documentaire. *Nefarious* betekent namelijk extreem slecht, gemeen en onrechtvaardig en daarnaast dekken woorden als 'schandelijk', 'afschuwelijk', 'snoed' en 'zondig' de lading van het woord. Deze betiteling schetst daarmee de benadering van moderne slavernij door de documentaire. De ondertitel *A Merchant in Souls*, een handelaar in zielen, heeft ook een duidelijke normatieve benadering van moderne slavernij binnen de prostitutie. De keuze van deze benamingen als titel zet de toon voor het perspectief op vrouwen welke gedwongen in de prostitutie werken. De beschouwing van moderne slavernij binnen gedwongen prostitutie uitgedragen in de titels van de documentaire zou als moralistisch gezien kunnen worden (Warren 2012; Weitzer 2007). Doordat de meeste informanten binnen dit onderzoek deze documentaire als leidend ervaren voor hun compassie en kennis van moderne slavernij, bepaalt *Nefarious* de beschouwing van de informanten van moderne slavernij als fenomeen. De woorden, benamingen en beschouwingen vormen een framework in verbeelding van moderne slavernij. De documentaire van Nolot (2012) start en polijst het jargon in het benaderen van het fenomeen van moderne slavernij vanuit een compassievolle benadering onder de activistische actoren, hetgeen in het volgende hoofdstuk verder geduid wordt. *Nefarious* heeft een focus van moderne slavernij binnen de seksindustrie, maar het raamwerk van kwetsbare slachtoffers kan toegepast worden op elke vorm van moderne slavernij in elke industrie onder de actoren. De verbeelding van kwetsbare slachtoffers wordt door de christelijke activistische actoren toegepast op subjecten binnen elke sector waar moderne slavernij plaatsvindt.

2.2 De constructie van *otherness*

Het verhaal van Stefa dat geschetst wordt in *Nefarious* laat een verhaal zien van een vrouw die mishandeld werd, doodsbang was en geen zeggenschap had over de loop van haar eigen leven. Er zijn veel verhalen met dezelfde connotaties van mishandeling, angst en dwang welke gepubliceerd worden door de activistische actoren. Deze verhalen gaan niet alleen over gedwongen prostituees, maar over slaven binnen alle sectoren. International Justice Mission publiceert regelmatig verhalen over bevrijde slachtoffers op hun facebookpagina en website. Deze verhalen construeren de verbeelding over moderne slavernij onder de christelijke activistische actoren. De verbeelding is fundamenteel de mogelijkheid tot het zien van iets in een fenomeen wat het niet is, om het anders te zien dan het is, volgens Strauss (2006). Ook Lacan (in: Strauss 2006) noemt de verbeelding een illusie, een fantasie. Of daarmee de verbeelding een illusie of fantasie is, trekken wetenschappers Oude Breuil en Rozema (2009) in twijfel in de context van hun onderzoek naar *death quads* op de Filipijnen, gangs die door hun verbeeldingen hun moorden legitimeren. Voor deze gangs is hun verbeelding van de Ander dermate echt en reëel dat zij hun moorden daardoor kunnen legitimeren. Als een verbeelding van een Ander moord legitimeert is het tot meer verworden dan alleen een fantasie in iemands hoofd. In de context van dit onderzoek kan ook in twijfel getrokken worden of de verbeelding van moderne slavernij onder de actoren een illusie of fantasie is. Het beeld van kwetsbare slachtoffers die gered moeten worden is voor de christelijke actoren zo reëel dat het een drijvende motor is achter het activisme van de actoren. Actoren maken opofferingen in hun eigen leven om slaven te kunnen redden en sommigen wijden hun carrière aan 'de zaak'. De verbeelding kan in de context van dit onderzoek beter gezien worden als een construct: het construeert het denken, beelden en plaatjes en daarnaast de sociale wereld en zijn betekenis (Stoetzler and Yuval-Davis 2002). De verbeelding is hoe '*ordinary people 'imagine' their social surroundings, and this is often not expressed in theoretical terms but conveyed in images, stories and legends*' (Taylor 2002:23). Taylor (2002) beschrijft de verbeelding als de manier waarop gewone mensen hun omgeving verbeelden. Deze verbeelding is vaak niet uitgelegd in theoretische termen, maar wordt uitgedragen in beelden, verhalen en legendes, zoals ook te zien is in het onderzoeksveld. *Nefarious* (Nolot 2012) is een voorbeeld waarbinnen de verbeelding in verhalen en beelden wordt uitgedragen en deze verhalen en beelden een grote rol spelen. Ook de actoren dragen hun verbeelding uit in verhalen en beelden zowel professioneel als persoonlijk rondom moderne slavernij.

In het beeld van moderne slavernij is het proces van *othering* erg belangrijk. Door *othering* wordt de wereld dichotoom verbeeld, er wordt een scheidslijn gelegd tussen de *Self* en de *Other* (Todres 2009). De *Self* is vrij en de *Ander* is gebonden. In het socialisatieproces hoe je als mens over een ander moet denken speelt *otherness* een rol in het vormen van de

beelden en praktijken van mensen. De relatie tussen beelden en praktijken wordt in hoofdstuk 4 geduid. De voorstelling dat de moderne slaaf een ander soort leven leidt en daarmee de *Other* wordt, is van belang voor de verbeelding van moderne slavernij onder de actoren. Verbeeldingen bouwen op en worden geïnformeerd door de cognitieve kennis, maar deze cognitieve kennis wordt ook weer gevormd door de verbeelding. De documentaire *Nefarious* (Nolot 2012) geeft door de beschouwingen van experts van het fenomeen en verhalen van ex-prostituees en ex-handelaren cognitieve kennis, maar construeert daarmee ook direct de verbeelding. Als iets verbeeld is, valt er niet simpel te zeggen dat het niet correct is, aangezien het gaat om de gesitueerdheid van dat beeld (Stoetzler and Yuval-Davis 2002).

Verbeelding van een fenomeen heeft een specifieke sociale gesitueerde plek en is geconstrueerd in verscheidene verschillende manieren. De verbeelding construeert zijn betekenis, maar daarnaast breidt de verbeelding zijn betekenis uit en overstijgt hem (Stoetzler & Yuval-Davis 2002). Een slaaf die vastgebonden en onmenselijk moet leven heeft voor de activistische actor een betekenis met moralistische connotaties. De manager Communicatie van International Justice Mission is verantwoordelijk voor de communicatie en publicaties over het werk van de organisatie middels de website, facebook en nieuws- en gebedsbrieven en daarmee voor het uitdragen van verhalen en jargon van de organisatie in geschreven communicatie. Hij beschrijft het leven van een slaaf als een ‘rot situatie’:

‘Dat kwetsbare slachtoffers in de val worden gelokt met een lening en vervolgens vast komen te zitten als slaaf. Dit betekent niet alleen dat zij onmenselijk hard moeten werken (tot wel 20 uur per dag!), maar ook beestachtig behandeld en vernederd worden. Verbaal, lichamelijk en seksueel misbruik is aan de orde van de dag. Het gaat vaak om complete gezinnen die soms generaties lang vastzitten.’²³

Vanuit zijn eigen vrijheid verbeeldt de medewerker van IJM het leven van een slaaf op een manier die hem doet huilen en boos maakt, wat zijn gesitueerde verbeelding is. Medewerkers van International Justice Mission en een prominente ChristenUnie politicus roepen de actoren vaak op om ‘een stem te zijn voor degenen die geen stem hebben’ en om vanuit ‘eigen vrijheid te strijden voor vrijheid’ van anderen. De eigen sociale gesitueerde verbeelding is voor de actoren een plek waarin vrijheid heerst en waar men zich kan uitspreken.

De gesitueerde verbeelding speelt op verschillende manieren een belangrijke rol in relatie tot de constructie van het subject (Stoetzler and Yuval-Davis 2002). In de context van dit onderzoek gaat het om de constructie van een lijdend subject, de *suffering Other*. Deze *Other* bevindt zich aan de andere kant van de dichotomie voor de actor, daar waar het lijden en de gebondenheid plaatsvindt. De specifieke sociale gesitueerde verbeelding voor de christelijke activistische actor is vrijheid. De verbeelding bij de actoren is een construct gebaseerd op een beeld over vrijheid en gelijkheid en zorgt voor *constructed categories* (O’Connell Davidson 2014). Deze binaire oppositie tussen ‘slavernij’ en ‘vrijheid’ is volgens

²³ Transcriptie informeel gesprek Henk Jan, Den Haag, 19 mei 2015.

O'Connell Davidson (2014) centraal voor een raamwerk om hoge ongelijke sociale relaties uit te leggen, te structuren en betekenis te geven. Christelijke activistische actoren beschrijven het leven van een slaaf als ongelijk en onvrij, waarop zij hun eigen leven kunnen uitleggen, structuren en betekenis geven. Woorden als 'vrijheid' en 'gelijkheid' spelen een grote rol binnen moderne slavernij voor de actoren en de meeste actoren zeggen dat vrijheid en gelijkheid niet bestaan binnen slavernij. Voor velen is de betekenis van slavernij het hebben van macht over een ander. De documentaire *Nefarious* (Nolot 2012) schetst ook een beeld van een onvrij leven voor de prostituees. Ex-prostituees vertellen allemaal in de documentaire geen keuze te hebben en geen zeggenschap over het eigen leven, waarop er vervolgens '*I HAD NO CHOICE*' in beeld komt te staan. Er kan gesteld worden dat onder de christelijke activistische actoren een beeld van de onvrije en ongelijke Ander heerst.

2.3 Commodificatie van *othering*

Volgens Todres (2009) zorgt *othering* fundamenteel voor devaluatie en dehumanisering van de Ander. De actoren binnen dit onderzoek zien het fenomeen van moderne slavernij ook in termen van dehumanisering. Een patroon in de benaderingswijze van de informanten binnen dit onderzoek uit zich in de beschouwing van een menswaardig bestaan. Alle informanten vinden het leven van de slaven inhumain en beestachtig. Ditzelfde patroon in beschouwing als mensonwaardig is ook te zien in *Nefarious* (Nolot 2012). In het geval van deze documentaire beschrijven de ex-prostituees op de verschillende continenten zichzelf als handelswaar en objecten. Van der Pijl en Goulordava (2014) beschrijven deze beschouwing als handelswaar en object als het proces van commodificatie. Ten tijde van de koloniale slavenhandel werden slaven gemodificeerd tot objecten, stellen zij. In het klimaat van totale controle en uitbuiting werden de lichamen van Afrikaanse slaven gecommificeerd: hun lichaam werd gemodificeerd tot een goed, een *commodity*. Slaven werden alleen gebruikt in het voordeel van de kapitalistische handel tijdens de koloniale slavenhandel (Mintz 1985) en de waarde van hun lichaam werd gereduceerd tot een systeem van uitwisseling en commodificatie, wat niet alleen een historisch proces is.

Hedendaags bestaat dit systeem van handelen in mensen nog steeds, stelt Bales (2012). Een patroon binnen de documentaire *Nefarious* is het framen van de vrouwen als object en handelswaar. Het verhaal van Stefa beschouwend, als voorbeeld voor de verbeelding van moderne slavernij onder de actoren, is de constructie als object uit te leggen door commodificatie. De Ander lijdt, doordat het als handelswaar wordt gezien en op die manier wordt mishandeld en uitgebuit. Het verhaal van Stefa heeft ook veel elementen van mishandeling en angst in zich, hetgeen voor de actoren gezien wordt als lijden. De beschrijving van Todres (2009) van *othering* heeft een negatieve connotatie welke teruggrijpt op de slavenhandel ten tijde van het kolonialisme. Doordat niet-Westerse bevolkingsgroepen

werden gezien als zijnde de Ander, werden ze daardoor minder mens en was de stap naar uitbuiting klein. Hedendaags heerst er voor de activistische actoren geen negatieve gevoelswaarde in het proces van *othering*, maar een compassievolle gevoelswaarde. Er kan gesteld worden dat het proces van *othering* zorgt voor een constructie van de moderne slaaf als *suffering Other* door de activistische actoren waartoe met compassie wordt gekeken.

Volgens Oude Breuil en Rozema (2009) zeggen verbeeldingen veel over hoe men denkt dat het leven zou moeten zijn. In de context van dit onderzoek verbeelden de activistische actoren hoe het leven van een mens zou behoren te zijn. Alle actoren zeggen geraakt te zijn door het onrecht en lijden wat ze zien in ultieme vorm in het leven van een slaaf en voelen diepe compassie voor de slaven. Een jonge activiste die zich gepassioneerd inzet voor recht in de wereld voelt diepe compassie voor de mensen die leven in slavernij en die onrecht worden aangedaan. Vele documentaires, waaronder *Nefarious* (Nolot 2012) waren haar startpunt naar haar zoektocht naar recht in de wereld:

‘In het begin raakte het me heel erg en op een gegeven moment dacht ik dit kan zo niet langer. Ik kan niet naar bed gaan en dan nadenken over wat er met je gebeurt als je in bed ligt en ze verkrachten je. Ik dacht dit moet ik loskoppelen (...) dit [het activisme] kan niet alleen op basis van een passie draaien. Je kan niet alleen op basis van een passie iets doen of emotioneel denken. Alleen al omdat het mijn denken al heel erg beïnvloedt, dacht ik, ik moet feiten weten, onderzoeken, anders baseer je het alleen op emoties. Ik kan geen gesprekken aangaan alleen op basis van emoties of omdat het zo erg is voor die vrouwen.’²⁴

De activiste is met deze drang naar feiten en degelijke onderbouwing een voorbeeld van de lijn in activisme onder de actoren. De diepgevoelde compassie en verbeelding van leed is een duidelijk patroon onder de christelijke activistische actoren. Strauss (2006) beschrijft de verbeelding ook als de manier waarop een persoon overtuigingen, emoties en verlangens ontwikkelt. Compassie is de katalysator waardoor de activistische actoren overtuigingen, emoties en verlangens ontwikkelen over het leven van een slaaf. De actoren willen graag een ander leven voor de slaven bewerkstelligen, hetgeen in hoofdstuk 4 verder geduid wordt.

Compassie is afhankelijk van circulerende verhalen, beelden en histories van een ongelijke relatie. Commodificatie zorgt voor een ongelijke relatie tussen de *Self* als vrij en *Other* als slaaf, evenals de beschouwing en dichotomie van vrijheid en gelijkheid. De beelden en verhalen van slaven zijn verhalen van kwetsbare, zielige en naïeve slachtoffers. Compassie zorgt ervoor dat harten geopend worden voor deze kwetsbare slachtoffers, de *suffering Other* (Ticktin 2006). Er is een constante aanspraak op de emoties door beelden van lijden (Ticktin 2011). Er zijn talloze verhalen welke worden ingezet om de cognitieve kennis te bevorderen, maar daarnaast compassie op te wekken voor het lijdend subject. *Nefarious* (Nolot 2012) eindigt met een beschouwing van het gevoel van de ex-prostituees ten tijde van het werk in de

²⁴ Transcriptie interview Stephanie 002, Assen, 13 februari 2015.

prostitutie en na het uitstappen. Ex-prostituees van alle continenten beschrijven dat ze zich ongewenst, verloren en afgewezen voelden in het werk als prostituee, volgens hen maakt het werk je kapot en konden ze daardoor niet meer voelen. Daarnaast beschrijven ze een laatste fase voor de dood waarin prostituees ultieme wanhoop, verlorenheid en depressie voelt. Deze beschrijvingen van gevoelens wekken compassie op bij de christelijke activistische actoren.

Ticktin (2011) ziet dat zorg en compassie een rol spelen bij de immigratiepolitiek van Frankrijk, evenals binnen het 'activistische rijk' zoals zij het werkveld van de activistische actoren benoemt in de naam van geweld tegen vrouwen. In de Franse immigratiecontext wordt op basis van compassie voor een *suffering body*, een persoon met een ziekte, een beslissing gemaakt of dat 'lichaam' genoeg lijdt om toegestaan te worden in Frankrijk te mogen blijven. Er wordt gekeken naar het lijdende lichaam waarop universele en objectieve waarden voor lijden te zien zouden zijn. Compassie opereert door symbolische projecties van een geobjectiveerd beeld van lijden. Om compassie te kunnen uiten is er een object van medelijden nodig om het naar toe te kunnen uiten (Bradley 2005). Concluderend kan er gesteld worden dat christelijke activistische actoren op eenzelfde manier opereren door een subject te beoordelen in lijden in termen van angst, kwetsbaarheid en dwang en daarnaast in gelijkheid en vrijheid. Een *Other* welke een dermate vorm ongelijkheid en onvrijheid ervaart, wekt compassie op bij de christelijke activistische actoren. Ticktin (2011) stelt dat we allemaal getraind zijn in compassie, maar binnen de context van dit onderzoek blijkt dat het eerst opgewekt moet worden door verhalen van de *suffering Other*.

Religie als bron van compassie

8 Er is jou, mens, gezegd wat goed is,
je weet wat de HEER van je wil;
niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten
en nederig de weg te gaan van je God.
Micha 6:8 (NBV 2007:1216)

3. Religie als bron voor compassie

3.1 Zij die bevrijd moeten worden

*'Dank voor 155 bevrijde slaven en bid om gerechtigheid in Thailand!'*²⁵

*'Fillipijnse politie brengt IJM training direct in praktijk: 4 meisjes vrij!'*²⁶

*'Bid voor een bevrijde moeder en haar dochter en voor Guatemala'*²⁷

Zomaar drie titels van de wekelijkse gebedsbrieven van de mensenrechtenorganisatie IJM die ze per e-mail rondzenden. Deze gebedsbrieven worden rondgestuurd zodat de achterban van de organisatie kan bidden en danken voor de in de e-mail genoemde punten. De achterban wordt op deze manier betrokken bij het werk van IJM en krijgt de mogelijkheid om te bidden en danken voor dit werk. Vrijwel wekelijks kan er gedankt worden voor slaven die gered zijn uit bijvoorbeeld steengroeven, visindustrie en bordelen. Opvallend is dat alle drie de titels een connotatie van 'bevrijden' bevatten. Het gebruik van het woord 'bevrijden' is in dit geval geen toeval, maar een veelvuldige aangewende term binnen de organisatie. Daarnaast zijn het gebruik van woorden als 'bevrijden' en 'redden' niet ongewoon binnen de algehele *anti-traffic movement*. De beweging zal verder geduid worden in het volgende hoofdstuk. Tijdens bijeenkomsten, op websites en bij formele en informele gesprekken van de actoren binnen dit onderzoek wordt veel gebruik gemaakt van dit jargon. Agustín (2007) noemt de organisaties die zich actief opstellen rond het fenomeen van mensenhandel en moderne slavernij naar aanleiding van het gebruikte jargon en activiteiten, de *'rescue industry'*. De organisaties die onder deze *rescue industry* vallen zijn religieus en feministisch van aard, stellen onder andere Agustín (2007) en Weitzer (2007). De activistische actoren binnen dit onderzoek zijn religieus van aard en willen *justice* uitvoeren naar de slachtoffers van moderne slavernij. In dit hoofdstuk wordt de aard van de term *rescue industry* geduid in relatie tot religie en de sociale verbeelding van moderne slavernij onder christelijke activistische actoren.

IJM verzorgt spreekbeurten in alle vormen zoals de aanvragers daarvan maar wensen. Hoewel ze niet expliciet uitdragen een christelijke organisatie te zijn, vinden de spreekbeurten veelal op christelijke basisscholen, middelbare scholen en binnen kerken plaats. De organisatie schuwt echter de seculiere arena niet. Tijdens de spreekbeurten kan er een 'seculier' praatje worden gehouden over het werk van IJM, daarnaast kan er gesproken worden over het thema moderne slavernij, hetgeen wordt afgestemd op de doelgroep en

²⁵ Gebedsbrief International Justice Mission (e-mail) week 24 2015.

²⁶ Gebedsbrief International Justice Mission (e-mail) week 23 2015.

²⁷ Gebedsbrief International Justice Mission (e-mail) week 21 2015.

vraag. Tijdens spreekbeurten binnen kerkelijke activiteiten wordt er regelmatig gerefereerd naar God, de Bijbel en religieuze opvattingen over moderne slavernij.

‘Waar is God dan? God zegt: waar ben jij?’, vraagt de spreker van IJM namens God aan de toehoorders. ‘God gebruikt ons voor *justice*’ gaat hij verder, ‘ik ga jullie vanavond vertellen over gerechtigheid’. Het is een avond midden in de week bij de Baptistengemeente in Leiden. Het oude traditionele kerkgebouw wordt nu gebruikt door de meer moderne kerkelijke gemeente van Leidse Baptistena²⁸. De toehoorders hebben zich verspreid over de stoelen vooraan om meer te horen over het onrecht in de wereld en het werk van IJM. De medewerker van IJM spreekt namens deze organisatie in zijn functie als part time manager kerkenrelatie. Deze donkere krullenbol is ook part time voorganger van zijn eigen kerkelijke gemeente en gebruikt deze sprekerservaring vanavond voor IJM. Hij maakt gebruik van een PowerPointpresentatie met plaatjes, filmpjes en teksten om zijn verhaal over het werk van IJM kracht bij te zetten. Jesaja en Jeremia zijn volgens de voorganger Bijbelse profeten die oproepen om het onrecht in de wereld te zien en dit te erkennen, maar ook om in te zien dat God een nieuwe wereld wil. ‘Maar...’, gaat hij verder en laat daarbij een doordringende stilte vallen, ‘er zijn hedendaags 35 miljoen mensen slaaf ter wereld’. Bij het horen van dit getal voel je een schok door de zaal gaan. Zijn er echt zoveel mensen slaaf momenteel, nu op dit moment om 21.00 uur ’s avonds op deze avond in april in het jaar 2015, hoor je de mensen denken. De spreker legt het uit: ‘hedendaags zijn er veel meer slaven dan tijdens de trans-Atlantische slavernij en dat terwijl we denken dat slavernij de wereld uit is’.

Ondersteund door een PowerPoint met foto’s van mensen die door IJM gered zijn, vertelt de manager kerkenrelaties het verhaal van IJM en hun theorie over ‘de plaag van geweld’ en hoe de organisatie slaven redt. Het ongeloof en ongenoegen is van de gezichten af te lezen als ze horen dat er naar schatting nog 50.000 jongetjes in slavernij leven in de visindustrie van Ghana onder de meest vreselijke omstandigheden. ‘Deze jongetjes horen vrij te zijn, naar school te gaan, te kunnen spelen en veilig te zijn’, vindt de spreker. Als de gepassioneerde IJM’er vertelt dat de Bijbel maar liefst 2000 keer over onrecht spreekt, voel je weer een siddering door de zaal gaan. Je hoort de mensen denken, spreekt God, *mijn* God, zo vaak over het doen van recht? Na het ‘IJM-verhaal’ is op het scherm Psalm 10 geprojecteerd, welke het onrecht in de wereld beschrijft en vervolgens een wending krijgt waarin de Psalmdichter David vraagt aan zijn God om deze mensen aan te pakken en rekenschap te vragen. ‘God roept ons op om op te staan en recht te doen in de wereld’, claimt de IJM-er naar aanleiding van deze Psalm. ‘Het is niet IJM’s missie, maar Gods missie!’, probeert de spreker de toehoorders op hun christelijke morele plicht aan te spreken. ‘Het enige wat het kwaad nodig heeft om te overwinnen, is dat goede mensen niks doen’, met deze uitspraak van

²⁸ Baptistena zijn een beweging binnen het evangelische domein van de christelijke traditie, wie charismatisch zijn.

de filosoof Edmund Burke en enkele Bijbelteksten doet de voorganger nog een extra appel op de ongeveer 50 mensen die op de avond zijn afgekomen. Die ene die gered wordt is enorm belangrijk voor Jezus, weet de spreker te stellen. Hij zou wel door kunnen blijven gaan, zo groot is zijn passie om slavernij uit te bannen en recht te doen. De mensen in het publiek zijn rustig, onder de indruk en schuifelen ongemakkelijk. ‘Maar wat kunnen wij nu doen?’, vraagt een man van rond de dertig die deze avond georganiseerd heeft, met een zweem van emotie en compassie in zijn stem.

Misschien hadden de toehoorders in Leiden alleen gehoopt op een stevige Bijbelstudie en wilden ze graag met verdiepte inzichten over God en gerechtigheid naar huis. Misschien wilden ze daadwerkelijk iets doen. Het appel ligt er in ieder geval. De oproep is gehoord. Zoals Batson et al. (1999) ook beschrijft: Gods oproep tot compassie en universele liefde was er overduidelijk, daar kan geen goed horende Leidse Baptist onderuit na dit verhaal. Het verlangen om anderen te helpen is volgens Bradley (2005) de wortel van de christelijke notie van compassie, waar de spreker van IJM veelvuldig een appel op deed bij de Leidse Baptisten. Binnen de context van dit onderzoek wordt dit verlangen om te helpen gericht op lijdende moderne slaven. Tijdens de spreekbeurt bij de Leidse Baptistengemeente haalt de spreker de verhalen aan van slaven die gered zijn, zoals het verhaal over het kleine jongetje Gideon dat een IJM-medewerker smeekte om hem uit zijn omstandigheden te halen. In het vorige hoofdstuk is het beeld geschetst van de verbeelding welke de christelijke activistische actoren over moderne slavernij hebben en welke rol compassie in de vorm van verhalen en beelden speelt hierin. De actoren hebben over het algemeen een moment nodig waarin compassie voor de *suffering Other* wordt opgewekt. De compassie wordt opgewekt door het beeld en verhaal van een lijdende Ander. Alle actoren binnen dit onderzoek zien de moderne slaaf als een subject die lijdt en hulp nodig heeft. Deze overtuiging vormt de *social imagination* van de christelijke activistische actoren. De *suffering Other* is een subject die geholpen kan worden en waar de christelijke notie van compassie op gericht kan worden en die daarnaast de sociale verbeelding van de groep vormt. De christelijke notie is binnen de compassievolle verbeelding van moderne slavernij van essentieel belang.

De sociale verbeelding is de ethos van de groep, een gevoel van gedeelde en verenigde kernopvattingen van een gemeenschap (Castoriadis in: Strauss 2006), en deze gemeenschap bestaat binnen dit onderzoek uit de christelijke activistische actoren. Deze gemeenschap is onderdeel van de *anti-traffic movement* en hun praktijken en daaruit volgende implicaties worden geduid in het volgende hoofdstuk. Tijdens de spreekbeurt in Leiden vertelde de spreker van IJM de verhalen van de slaven die gered zijn en zij die nog vastzitten. Deze verhalen zijn volgens Oude Breuil et al. (2011) gebaseerd op de verschillende achtergronden, tradities, missies, noden en interesses van een organisatie. Voor de actoren van

dit onderzoek geldt een religieuze achtergrond en traditie vanuit het christelijk geloof. De noden en interesses van de mensheid worden beschouwd vanuit een religieus perspectief.

3.2 De orde van God

Religie voegt een extra dimensie aan de sociale verbeelding van de actoren toe. De ethos van een groep is de sociale verbeelding (Strauss 2006) en deze ligt bij de actoren in het christelijk geloof. Alle actoren binnen dit onderzoek zijn belijdend gelovig. Allport (in: Batson et al. 1999) zou de actoren Goede Samaritanen noemen, die door een intrinsieke religie gekweekt worden. Deze intrinsieke religie zorgt voor Goede Samaritaanse praktijken vanuit een liefde die ontspringt in het hart ongeacht religie, etniciteit, geslacht of andere factoren. Het verhaal van de Goede Samaritaan is een gelijkenis welke Jezus vertelt aan zijn volgelingen en opgetekend is in de Bijbel²⁹. Dit verhaal beschrijft een man die door rovers bestolen en mishandeld en voor half dood achtergelaten wordt op een verlaten weg. Vervolgens komen twee Joodse religieuze mensen langs die de persoon om hun persoonlijke en religieuze redenen niet kunnen en willen helpen. Als een vreemdeling van het vijandige Samaritaanse volk langskomt en alles in het werk stelt om de lijdende man te helpen, wordt hij door Jezus bestempeld als de ‘Goede Samaritaan’. De kernboodschap van dit verhaal behelst het belang van de hartsgesteldheid om de naaste te helpen vanuit liefde ongeacht religie, geslacht, etniciteit en andere factoren boven religieuze tradities, wetten en normen. Deze hartsgesteldheid van liefde ontstaat door een ontmoeting met Jezus, stellen de actoren binnen dit onderzoek. Humaniteit en medemenselijkheid gaan volgens Jezus boven religieuze wetten. De vrijwilligers, medewerkers en achterban van IJM zou je Goede Samaritanen kunnen noemen die handelen vanuit een intrinsieke religie:

‘Geïnspireerd door Gods oproep andere mensen lief te hebben en recht te zoeken voor mensen die onderdrukt worden, beschermt IJM de armen, ongeacht hun ras, geloof of andere factoren en willen wij werken met iedereen die goede wil heeft.’³⁰

De actoren binnen dit onderzoek beschrijven hun religieuze overtuigingen daarom liever als een geloof of hartsgesteldheid dan als zijnde een religie. Religie wordt vaak opgevat als een cultureel systeem (Geertz in: Asad 1983; Morgan 2008) van tradities, normen en wetten en volgens de actoren binnen dit onderzoek en Allport (in: Batson et al. 1999) is dat te beschrijven als een extrinsieke religie. Extrinsieke religie is volgens de activistische actoren niet hetgeen wat Jezus bedoelt en voorschrijft in de Bijbel. Als religiositeit alleen blijft bij het volgen van normen, wetten en tradities waarbij de naastenliefde ontbreekt, is het volgens de Bijbel en beschrijvingen van de activistische actoren ‘dood’. De wet in de vorm van de Tien

²⁹ Dit verhaal staat opgetekend in Lucas 10:25-37, De Nieuwe Bijbelvertaling.

³⁰ Bron: website International Justice Mission: <http://www.ijmnl.org/onze-oplossing>. Geraadpleegd op: 1 juni 2015.

Geboden zou de extrinsieke religie belichamen en het offer van de kruisiging van Jezus zou de intrinsieke religie doen ontspringen. De Heilige Geest, als belichaming van Jezus op deze aarde, zou voor een hartsverandering en een intrinsieke religie zorgen, stellen Bradley (2005) en de actoren. Uit voorgaande beschreven blijkt het ongenoegen van de activistische actoren binnen dit onderzoek bij het woord ‘religie’, desondanks wordt de betiteling van innerlijke overtuigingen en activiteiten binnen deze scriptie in de vorm van ‘religie’, antropologische literatuur volgend, gehanteerd. Concluderend kan gesteld worden dat de christelijke activistische actoren handelen vanuit een intrinsieke motivatie en hartsgesteldheid van liefde en compassie voor de lijdende subjecten in de vorm van moderne slaven.

Religie is een van de meest principiële en wijdverspreide invloedrijke culturele activiteiten van mensen. Religieus geloof kan worden opgevat als een krachtige lijm wat de werelden waarin mensen leven en het leven dat ze bouwen samenhoudt (Morgan 2008) en kan voorzien in de morele en spirituele lijm welke brede gemeenschappen bindt (Juergensmeyer 2008). Geertz geeft een definitie van religie die het belang van interpretatie in zich heeft in de zoektocht naar betekenis in het leven (Morgan 2008; Asad 1983). *‘Clifford Geertz’s essay ‘Religion as a cultural system’ is perhaps the most influential, certainly the most accomplished, anthropological definition of religion to have appeared in the last two decades’* (Asad 1983:237). Asad (1983) stelt dat Geertz met zijn definitie van religie als ‘cultureel systeem’ zeer waarschijnlijk de meest invloedrijke antropologische definitie van religie heeft gegeven in de afgelopen decennia. Religie is de poging om het chaotische leven van alledag in een patroon van samenhang op een diep niveau te integreren, stelt Geertz (in: Juergensmeyer 2008). Deze definitie met de focus op symbolen en betekenis, mist volgens Asad (1983) echter de religieuze sociale activiteiten welke mensen uitvoeren. Volgens Asad (1983; Morgan 2008) is religie ook een vormende activiteit in de wereld, en niet alleen een *state of mind* in iemands hoofd. Carey (in: Morgan 2008) vindt ook *practice* belangrijk in de definitie van religie. Naast dat religie orde geeft aan de persoonlijke chaos van alledag en sociale activiteiten beslaat, kan religie ook gezien worden als een *ideology of order* (Juergensmeyer 2008).

Als ideologie van orde kan religie ook voorziener en autoriteit van sociale orde zijn. De ordeloosheid van alledag wordt gecontrasteerd met een substantiële, onveranderlijke heilige en bovennatuurlijke orde. Er is een spanning tussen de niet-perfecte en wanordelijke wereld en de uitmuntende bovennatuurlijke orde (Juergensmeyer 2008). De actoren voelen deze spanning in de termen van vrijheid en gelijkheid gericht op de mensheid. Binnen de christelijke traditie gelooft men dat God de mens vrij heeft gemaakt met noties van *‘creation and redemption’* (Reinders 1995) en de moderne slaven staan in groot contrast met deze overtuiging. Moderne slaven worden in de verbeelding van activistische actoren behandeld als

gemodificeerde handelswaren, hetgeen de scheppingswaarde van God en gelijkheid tegenspreekt. Daarnaast leven moderne slaven volgens de actoren in onvrijheid wat in contrast staat met de vrijheid waarin ze door God geschapen zijn. Er kan gesteld worden dat vanuit het perspectief van de actoren de ordeloosheid in de vorm van onrecht naar de mensheid in grote spanning is met de orde van vrijheid en gelijkheid zoals God die bedoeld heeft.

IJM probeert deze spanning weg te nemen en haalt inspiratie en motivatie daarvoor uit hun geloofsovertuiging, zij hebben Gods oproep gehoord en omgezet in daden. Elke dinsdag en woensdag wanneer het team op kantoor werkt, is het tussen half 9 en 9 uur stil op kantoor. Tijdens deze ‘stille tijd’ heeft elke vaste medewerker, en de vrijwilligers wie dat willen, tijd om de Bijbel te lezen, te bidden en te mediteren over religieuze boeken. Daarnaast is tussen één uur en half twee ’s middags ‘gebedstijd’, dan wordt er gedankt voor reddingsoperaties, trainingen en andere acties en gebeden voor aanstaande acties. Daarnaast wordt er gebeden voor Gods leiding over het werk en Gods zegen op het werk. Gebeden met eenzelfde soort strekking worden ook uitgesproken bij de werkgroep Mensenhandel van de jongerenbeweging Perspectief van de politieke partij ChristenUnie. Op het partijkantoor van de ChristenUnie in Amersfoort is een vergadering van de werkgroep en de voorzitter, een jonge getrouwde vrouw die werkzaam is bij het Leger des Heils, start de avond met gebed. De voorzitter vraagt namens de andere werkgroepleden God om de juiste richting en positie in het debat rondom mensenhandel en prostitutie duidelijk te maken en te leiden³¹. Veel informanten van de werkgroep Mensenhandel, medewerkers en vrijwilligers van IJM en deelnemers van Slaaf voor een Dag verklaren hun activisme te doen vanuit hun geloofsovertuiging, dan wel dat hun ‘recht doen’ gevoed wordt door hun geloofsovertuiging.

Het bidden, Bijbel lezen en overdenken daarvan zijn acties gebaseerd op het geloof in een bovennatuurlijke kracht. Het doen van *justice* is de ultieme actie die uitgevoerd kan worden door een christelijk persoon. Religie kan ook beschouwd worden als een set van *‘actions, beliefs and institutions predicated upon the assumption of the existence of either supernatural entities with powers of agency, or impersonal powers of processes possessed of moral purpose, which have the capacity to set conditions of, or to intervene in, human affairs’* (De Kadt 2013:70). Deze set van acties, geloof en instituties gebaseerd op de aanname van het bestaan van bovennatuurlijke krachten met macht tot bemiddeling, of onpersoonlijke krachten vervuld van een moreel doel kan gezien worden als de wil van God en zijn capaciteit tot het bemiddelen in menselijke zaken. Deze definitie van religie (De Kadt 2013) zal gehanteerd worden binnen deze scriptie omdat het alle overkoepelende elementen bevat uit voorgaande

³¹Vergadering werkgroep Mensenhandel, jongerenbeweging Perspectief van de politieke partij ChristenUnie, partijbureau ChristenUnie Amersfoort, 10 februari 2015.

beschreven definities. Binnen religie zitten aspecten van toewijding aan een uitmuntende goddelijkheid, het orde brengen in de persoonlijke chaos van alledag, een sociale orde en sociale activiteiten en samenkomen volgens de wil van God. Voor de actoren binnen dit onderzoek is de wil van God en het morele doel duidelijk. Jesaja 58 is een voorbeeld van een belangrijke passage uit de Bijbel voor de medewerkers van IJM en andere actoren:

6 Is dit niet het vasten dat ik verkies:
 misdadige ketenen losmaken,
 de banden van het juk ontbinden,
 de verdrukten **bevrijden**,
 en ieder juk breken?
 7 Is het niet: je brood delen met de hongerige,
 onderdak bieden aan armen zonder huis,
 iemand kleden die naakt rondloopt,
 je bekommeren om je medemensen?³²

Bovenstaande tekst uit Jesaja en andere eerder genoemde teksten zijn de basis voor een christelijke notie van compassie in de *social imagination* van moderne slavernij van de christelijke activistische actoren binnen dit onderzoek. De voorgaande beschreven teksten omhelzen de wil van God die de activistische actoren binnen dit onderzoek trachten uit te voeren.

3.3 De waarheid is bekend

De wil van God en de morele plicht zijn bekend als sociale verbeelding van de actoren: de kwetsbare slachtoffers in de vorm van moderne slaven moeten gered en bevrijd worden. Hegel (in: Strauss 2006) noemt de ethos van een groep ook wel ‘*the spirit of the people*’. De ethos van compassie voor lijdende subjecten is ‘de geest’ die de christelijke activistische actoren leidt binnen dit onderzoek. Daarnaast vallen de meeste actoren van het onderzoek terug op de Heilige Geest van hun God. De Heilige Geest voorziet christenen namelijk van spirituele liefde en compassie, stelt Bradley: ‘*the spirit provides Christians with spiritual love and compassion*’ (Bradley 2005:341). Er kan daarom bevestigd worden of compassie ontstaat vanuit beelden en verhalen, bijvoorbeeld opgetekend in documentaires, of vanuit religie. De compassie van christelijke activistische actoren ontstaat door intrinsieke religie. Deze compassie wordt geprojecteerd op moderne slaven door een verbeelding van kwetsbare slachtoffers, wat de *social imagination* vormt van alle actoren.

Het is echter belangrijk enigszins nuance aan te brengen in de beschouwing van de sociale verbeelding van moderne slavernij van de activistische actoren vanuit religie. Niet voor elke activistische actor is het activisme direct gebaseerd op het christelijk geloof. Een voorbeeld van een activist die handelt vanuit een rechtvaardigheidsgevoel en waarbij haar

³²Bron: De Nieuwe Bijbelvertaling, Jesaja 58:6-7. Heerenveen: Uitgeverij Jongbloed.

christelijk geloof een cruciaal appel doet op compassie en actie is een jonge activiste die aangesloten is bij IJM. Het christelijk geloof is voor haar niet haar uitgangspunt voor activisme maar een onontkoombare toevoeging die haar voorziet van compassie. Ze is een jonge net afgestudeerde SPH-er, met een grote passie en boosheid over de praktijken van moderne slavernij en mensenhandel. Als ik haar vraag, tijdens het interview in een fair trade koffietentje in Assen, welke rol religie speelt in haar beeld over moderne slavernij, antwoordt ze het volgende:

‘Ik denk dat ik daar eerst niet zo heel erg bewust mee bezig was en dacht, los van het geloof: dat mag niet gebeuren. Maar nu heb ik in het geloof in Christus gekozen en ik denk dat overal in de Bijbel staat: doe recht aan weduwen en wezen, geef ze kleding, eten. En ik denk als christen kun je daar niet onderuit, als je denkt dat je er wel onderuit kunt heb je de Bijbel verkeerd gelezen. Ik denk dat je het dan niet heel erg snapt, maar dat is wel dat ik denk dat als je voor het christelijk geloof kiest, dan hoort dat erbij. Dat is niet iets dat je er gewoon naast kunt zetten, maar dat moet je levenshouding zijn. Het is geen keuze of niet, het is normaal. Ik vind het niet meer dan normaal dat je fair trade producten koopt, ik vind het niet meer dan normaal dat je zoekt van waar komt de kleding vandaan. Heb ik de spullen die ik heb, heb ik die wel nodig? Je hebt het over rentmeesterschap, je hebt het over recht van mensen. Kun je het naar jezelf verkopen als je iets koopt, bijvoorbeeld chocola als je weet dat daarin letterlijk bloed, zweet en tranen erin zitten. In hoeverre zie je dat dan in het gemeenschappelijk zorgen voor anderen? Dus het geloof is niet mijn eerste insteek, maar heeft wel mijn idee van wat ik er al van dacht opnieuw bevestigd en gemotiveerd.’³³

De manager communicatie van IJM is het daarmee eens: ‘Dit onrecht zou iedereen moeten raken, daar hoeft je geen christen voor te zijn. Maar mijn christen zijn bepaalt wel dat niets doen geen optie is’³⁴ en alle actoren binnen dit onderzoek zouden het met hem eens zijn. Het christelijk geloof is een bron waaruit geput wordt, wat duidelijk wordt door het bidden voor het fenomeen van moderne slavernij en gebruik maken van Bijbelteksten zoals de spreker deed in Leiden. Deze ethos, dat je als christen niet anders zou kunnen dan je in te zetten voor recht, brengen de activistische actoren binnen dit onderzoek graag impliciet of expliciet over op andere christenen. De compassie om over te gaan tot actie ontspruit voor de actoren dus uit hun religie en geeft hun een gedeelde sociale verbeelding.

‘Social imaginaries are conceptions of average people, widely shared, enabling and legitimating practices because they carry a sense of both ‘how things usually go... and how they ought to go’, largely implicitly learned and expressed through practices, images, stories, and so on’ (Strauss 2006:330). De sociale verbeeldingen zijn dus de overtuigingen van mensen, die wijd gedeeld worden en hen in staat stellen praktijken te doen en deze legitimeert. De sociale verbeeldingen hebben noties in zich van hoe het zou moeten gaan en dit wordt doorgegeven. De bovenbeschreven spanning in de orde van het leven en de orde zoals de uitmuntende godheid die beschrijft, komen samen in hoe de actoren de wereld en mensheid verbeelden en welke acties ze uitvoeren ten opzichte van moderne slavernij. Deze

³³ Transcriptie interview 002 Stephanie, Assen, 13 februari 2015.

³⁴ Informeel gesprek Henk Jan, kantoor IJM Den Haag, 21 april 2015.

verbeelding construeert het denken en geeft betekenis aan de sociale wereld vanuit een gesitueerde sociale plek. De gesitueerde verbeelding speelt op verschillende manieren een belangrijke rol in relatie tot de constructie van het lijdende subject (Stoetzler and Yuval-Davis 2002). In de context van dit onderzoek kan gesteld worden dat de gesitueerde plek van de activistische actoren ligt in het religieuze domein.

Binnen deze definitie van Strauss (2006) van de sociale verbeelding is het legitimeren van praktijken door de verbeelding een interessant punt. Strauss (2006) stelt dat de verbeelding de praktijken legitimeert. Ook Todres (2009) beschrijft dat de verhalen over de Ander legitimeert en keurt eigen gedrag goed. De sociale verbeelding kan daarom ook gezien worden als het fundamentele idee en verbeelding van de groep die hun een taak geeft om te volbrengen en deze legitimeert. De taak voor de christenen in Leiden was overduidelijk: het doen van recht, bevrijden van slaven en helpen van de verdrukten. *'The truth is known'*, de waarheid is bekend over wat de wil van God en wat de morele plicht van christenen is (De Kadt 2013). Een verbeelding van een probleem waarbinnen een taak te volbrengen is, is voor de christelijke activistische actoren een cruciaal punt om tot actie over te gaan: *'the social imagination is a common understanding that paves the way for common practices and a widely shared sense of legitimacy.* (Oude Breuil and Rozema 2009:410). Deze praktijken zijn het doen van *justice* om vrijheid en gelijkheid voor elk mens te bewerkstelligen voor ieder mens.

3.4 De Redder en Bevrijder

Waarden als 'gelijkheid' en 'vrijheid' zijn belangrijk binnen een christelijke notie van compassie. Volgens de actoren heeft God mensen gelijk geschapen en heeft een ieder recht op vrijheid, zoals een lid van de werkgroep Mensenhandel stelt: 'De Bijbel zegt: door je geloof word je natuurlijk helemaal anders en worden we gelijke mensen³⁵'. Als lid van de werkgroep Mensenhandel van de jongerenbeweging van de ChristenUnie heeft hij kennis gemaakt met het fenomeen van mensenhandel en moderne slavernij binnen de prostitutie en het religieuze perspectief daarop. Religies en religieuze organisaties kunnen hun waarheid als universele waarheid zien (Juergensmeyer 2008). *'All religious traditions hold their particular view of human nature to be true for all human beings'* (De Kadt 2013:73). Uitgaande van deze uitspraak van De Kadt (2013) houdt de christelijke traditie hun specifieke perspectief op de menselijke natuur als vrij en gelijk als waarheid voor alle mensen. Als deze waarheid van gelijkheid en vrijheid voor elk mens geldt, staan moderne slaven in groot contrast met dit perspectief en zijn de praktijken van IJM, de werkgroep Mensenhandel en Slaaf voor een Dag duidelijk te verklaren. De actoren redden de slaven omdat deze lijdende subjecten niet het

³⁵ Transcriptie interview 001 Floris, Leiden, 12 februari 2015.

leven leiden zoals God dat vanuit hun perspectief bedoeld heeft en de actoren verspreiden verhalen over de levens en ervaringen van deze subjecten. De betiteling als *rescue industry* door Agustín (2007) is van voorgaande uitgaande niet vreemd.

Cojocarú (2015) beschrijft dat ze als ervaringsdeskundige en wetenschapper niet twijfelt aan de waarheidsgetrouwheid van de vele persoonlijke verhalen van lijden en overleven welke gepromoot worden door de *rescue industry* en dat mensenhandel een probleem is dat aangepakt moet worden, echter beschrijft ze de praktijken van de *anti-traffic movement* als een ‘circus van bevrijding’. Haar beschrijvingen en stellingen belichten een andere kant van de verhalen van de activistische actoren binnen dit onderzoek. De verhalen van de subjecten binnen moderne slavernij kunnen vanuit verschillende perspectieven en achtergronden belicht worden en het is belangrijk om ook naar deze nuance te kijken. De focus op de gevoelens en het trauma binnen de seksuele uitbuiting moet verschuiven naar de grotere theoretische gehelen, vindt Cojocarú (2015). Cojacura (2015) stelt dat de *rescue industry* een fascinatie heeft voor degradatie en ontmenselijking en vraagt zich af of deze verhalen nodig zijn, omdat men veel beter kan kijken naar onderliggende structuren. Vele wetenschappers en actoren binnen dit onderzoek zijn het met Cojacura (2015) eens dat het belangrijk is om te kijken naar de problemen welke voorafgaan aan moderne slavernij en mensenhandel. De verhalen van lijdende subjecten helpen alleen activisten en organisaties en door deze verhalen worden structuren van ongelijkheid gereproduceerd, stelt Cojocarú (2015).

Veel van de verhalen en beelden rondom moderne slavernij zijn gebaseerd op de perceptie van de *Self* als ‘Redder’ en ‘Verlosser’ stelt Todres (2009). Binnen de context van dit onderzoek kan gesteld worden dat de actoren zichzelf ook zien als ‘Redders’, gezien het vele gebruik van de woorden ‘redden’ en ‘bevrijden’ wanneer men spreekt over slaven. Religieuze *anti-traffic* organisaties worden beschreven als ‘*moral crusaders*’ door vele wetenschappers (Weitzer 2007; Warren 2012; Soderlund 2005; Cojocarú 2015). De activistische actoren hebben het over ‘bevrijden’ van slachtoffers van ‘het kwaad’ en zijn daarmee op een morele kruistocht om het kwaad in de vorm van moderne slavernij en prostitutie uit te bannen. Ojakangas (2005) beschrijft deze houding daarnaast als die van een herder die liefde en compassie heeft voor elk individueel leven en ook de activistische actoren zouden hun houding en praktijken liever op deze manier beschrijven dan als ‘morele kruisvaarders’. Zoals de part time manager kerkenrelatie stelt in het Leidse oude kerkgebouw: ‘Jezus houdt van elk individu’. Jezus wordt in de Bijbel beschreven als de Goede Herder die van al Zijn schapen houdt en christenen behoren dit voorbeeld te volgen en op Jezus te gaan lijken vanuit een intrinsieke religie. Jezus is voor christenen de grote Redder en Bevrijder door zijn leven te geven in de dood aan het kruis voor hun redding en verlossing.

Religieuze groepen voegen hun morele claims toe aan de definities van moderne slavernij en mensenhandel, volgens Oude Breuil et al. (2011). Het toevoegen van morele

claims gebeurt door het maken van claims op basis van Bijbelteksten uit bijvoorbeeld de Bijbelboeken Jesaja en Jeremia, zoals de voorganger van IJM deed bij de Leidse Baptistengemeente en welke hiervoor beschreven is. Binnen IJM wordt ‘het doen van recht’ beschreven als *doing justice* en dit doen ze omdat God dit van ze vraagt. Er zijn talloze teksten in de Bijbel welke gaan over ‘het doen van recht’. *The Poverty and Justice Bible* is een Bijbel waarbij alle 2000 verzen die gaan over ‘recht doen’ gemarkeerd zijn. Deze Bijbeldruk neemt een belangrijke, symbolische plek in bij IJM. Hij ligt op het kantoor als een symbool van de bron van hun compassie en legitimiteit voor hun acties. Concluderend kan er gesteld worden dat moderne slavernij dus voor de christelijke activistische actoren een fenomeen is waarvoor hun God hen oproept om het vanuit compassie te bestrijden. Vanuit hun compassievolle geloofsovertuiging heerst er onder de christelijke activistische actoren een *social imagination* dat mensen, de *suffering Other*, die onder dwang worden uitgebuit, bevrijd moeten worden.

Omdat niets doen geen optie is

'Small steps to a better world... that is all Christ calls us to do. Many believers who have come to know Christ live not in fear but rather put their faith into action by expressing the love of Jesus, sharing the truth of the Gospel, and pursuing the justice of God. The love of God is manifested in both his righteousness and his justice. When people stand up at the side of the oppressed and of justice, they trade comfort for concern, apathy for action, violence for nonviolence, and hate for love. [...] a call for all believers to move from apathy to advocacy for the sake of the gospel of Christ.'

-Social Justice Handbook (Cannon, 2009:11)

4. Omdat niets doen geen optie is

4.1 Spreek voor hen die geen stem hebben

Volgens Castoriadis (in: Strauss 2006) wordt de *social imagination* herhaald door de groep of door dominante leden van de groep in belangrijke contexten en geoefend in *social practices*. De sociale verbeelding van christelijke activistische actoren van moderne slavernij in de vorm van kwetsbare slachtoffers, wordt herhaald door prominente leden van de groep en geoefend in sociale praktijken. De christelijke conferentie Opwekking, welke elk jaar tijdens Pinksteren plaatsvindt, is zo'n belangrijke context. Het event trekt tienduizenden christenen voor het weekend naar Biddinghuizen. De conferentie is hét moment waarop de sociale verbeelding onder christenen wordt gevormd over onderwerpen die op dat moment hoog op de christelijke agenda staan. De relatie tussen de sociale verbeelding en praktijken wordt geduid in dit hoofdstuk.

Het thema moderne slavernij kan daarom niet ontbreken op Opwekking en op de zaterdagmiddag in Biddinghuizen wordt er een seminar aan gewijd. Het terrein staat vol met tenten: de grote hoofdtent, de boekentent, een tent voor alle ontwikkelingsorganisaties, jongerententen, tienertenten, kindertenten, een gebedstent en tenten voor eten. De witte seminar tent is kleiner dan andere tenten, maar zit helemaal afgeladen met Het seminar van deze middag heet: *De Wallen: What Would Jesus Do?* en volgens de host gaat het deze middag over seks-slavernij dat hij betitelt als 'het kwaad'. De toehoorders hadden ervoor kunnen kiezen om de nieuwste christelijke boeken te kopen, koffie te drinken in het Compassion³⁶ café, op de camping te blijven of een 'luchtigere' seminar te volgen, maar men is blijkbaar bereid om in de voetsporen van Jezus te treden wat betreft De Wallen. Volgens de host is de spreker van het seminar een expert op dit gebied en zet hij zich veelvuldig voor dit thema in. De spreker zit als lid in de Tweede Kamer voor de ChristenUnie en probeert het onrecht op de kaart te zetten in de Nederlandse politiek.

Er hangt een sfeer van ijver om te leren onder de groep van ongeveer 300 mensen die aanwezig zijn in de tent. 'Er vinden dagelijks 50.000 verkrachtingen plaats in Nederland, in de naam van vrijheid van ruimdenkend Nederland', en dat is een heel voorzichtig getal volgens de spreker. Het meisje naast me kijkt me aan met een ongelovige blik van misgenoegen. We zitten zo dicht op elkaar gepakt dat je aan contact maken niet ontkomt. Als even later ervaringsdeskundige Denise op het podium staat, haalt zij deze uitspraak aan van de politicus en stelt dat deze schatting véél te voorzichtig is. 'Dit raakt je' zegt de politicus terwijl hij doelt op de gedwongen prostitutie 'je voelt aan dat er kwaad is en dat kwaad wil

³⁶Compassion is een ontwikkelingsorganisatie welke door het laten sponsoren van kinderen ze uit armoede probeert te redden.

dingen kapot maken, in dit geval vrouwen en gezinnen'. Een geestelijke strijd beschrijvend vertelt het Tweede Kamerlid over situatie van gedwongen prostitutie in Nederland. 'Nederland is een magneet voor moderne slavernij', stelt de politicus 'en de documentaire Nefarious is een portret van de wereldwijde moderne slavernij en vreselijke wantoestanden'. De spreker vertelt dat deze documentaire hem boos maakt en laat huilen, wat hij niet heel snel doet. Moderne slavernij lijkt in deze bijeenkomst samen te komen in de praktijken van gedwongen prostitutie. Over het podium lopend en met krachtige armbewegingen, stelt de kale spreker met een ijzeren stem dat het een strijd is om moderne slavernij te verbannen. 'We maken kleine stapjes,' aldus het ChristenUnie-lid, 'maar als lichaam van Christus moeten wij strijden tegen dit kwaad.' De oproep en het appel zijn er. 'We moeten het kwaad veroordelen en barmhartig zijn naar de slachtoffers. Wij zijn een stem voor degenen die geen stem hebben. En vanuit onze eigen vrijheid moeten wij strijden voor de vrijheid van anderen.' Het dominante lid van de groep heeft gesproken. Het publiek lijkt deze stellingnames te beamen. De politicus laat zijn verhaal kracht bijzetten door Denise, een ervaringsdeskundige. Denise is als jong meisje gedwongen achter de ramen terecht gekomen, heeft daar vervolgens jaren vast gezeten en heeft zich uiteindelijk tot het christelijke geloof bekeerd. Binnen een half uur vertelt ze horrorverhalen over de praktijken van prostitutie onder dwang en dit doet wat met haarzelf, maar laat het publiek ook niet koud. Na haar verhaal valt er haast een heilige stilte en het lijkt ongepast om deze te verbreken, laat staan over te gaan tot de orde van de dag.

De host bedankt eerst Denise voor haar openheid en durf om haar verhaal zo openhartig te vertellen en vervolgens de politicus, die hij gekscherend 'de nieuwe William Wilberforce' noemt. 'Dat is veel te veel eer en grote schoenen om te vullen' werpt het Tweede Kamerlid tegen. De host lijkt nog een gevoel van hoop mee te willen geven door twee organisaties te noemen die volgens hem iets aan dit kwaad en onrecht in de wereld doen: A21 Campaign en International Justice Mission. Deze organisaties bestrijden volgens de bekende en populaire voorganger in Nederland die deze middag host is, effectief moderne slavernij. Een gevoel van saamhorigheid en ijver om moderne slavernij, vandaag in de vorm van gedwongen prostitutie, naar de uiteinden van de wereld te verbannen hangt in de tent. Met 'William Wilberforce' op het podium, ervaringsdeskundige Denise met haar compassie opwekkende verhaal en de bestaande abolitie-organisaties moet er wel actie komen onder de toehoorders om Gods oproep te honoreren.

De politicus zou gezien kunnen worden als een dominant lid van de groep zoals Castoriadis (in: Strauss 2006) die beschrijft, hij is namelijk een veel gevraagd, gezien en gehoord spreker binnen de christelijke wereld over dit thema, die spreekt 'voor degenen die geen stem hebben'. Met zijn expertise, belezenheid en overredingskracht als politicus vinden zijn woorden veel gehoor en respons onder christenen, net als tijdens het seminar op de

zaterdagmiddag op de Opwekkingsconferentie. Een dominant lid van de abolitie beweging uit de 18^e eeuw rondom de koloniale slavenhandel is William Wilberforce. William Wilberforce is de drijvende kracht geweest achter het abolitioneren van de legale vorm van slavernij in het koloniale tijdperk. Het doel van deze gepassioneerde politicus was het uitbannen van slavernij en daar heeft hij zijn levenswerk van gemaakt. Hij handelde vanuit het besef dat deze vorm van slavernij moest stoppen en heeft destijds een langdurige strijd moeten leveren om de publieke opinie over de legale slavernij in die tijd te veranderen naar abolitie. De koloniale slavenhandel draaide op een systeem van commodificatie van lichamen (Van der Pijl and Goulordava 2014) waarbij het systeem alleen ging om de zo hoogst mogelijk te behalen winst (Mintz 1985). Wilberforce kwam op voor degenen die geen stem hadden en waren verworden tot een object. Gumbel (2007) noemt het spreken voor degenen die geen stem hebben een les die men als christen kan leren van Wilberforce. Ook de Bijbel spreekt hierover in Spreuken 31:

8 ‘Spreek voor hen die weerloos zijn,
bescherm het recht van de vertrapten.
9 Spreek, oordeel rechtvaardig,
geef de armen en behoeftigen hun recht³⁷.

Ook hedendaags wordt er gehandeld vanuit een ‘heilig ongenoegen’ over de situatie en gestreden voor het volledig uitbannen van slavernij. Het religieuze deel van de *anti-traffic movement* wil met een sociale verbeelding van kwetsbare slachtoffers moderne slavernij tot de uiteinden van de wereld verbannen (Bales 2006). William Wilberforce heeft met zijn werk de samenleving destijds volledig ontwricht door het arbeidssysteem te veranderen waar de economie op draaide. Vanuit een diepe christelijke geloofsovertuiging en de daaruit voortkomende morele plicht heeft Wilberforce gehandeld om naar zijns inzien de mensheid en samenleving te verbeteren. Zijn religieuze opvattingen en perspectief waren bron voor de ontwrichting van de samenleving. Smith (1996) beschrijft ook *‘the disruptive, defiant, unruly face of religion’* (Smith 1996:1), het ontwrichtende, uitdagende en weerbarstige/onhandelbare gezicht van religie. Religie heeft namelijk de capaciteit om sociale bewegingen te mobiliseren, promoten en opruien. De georganiseerde pogingen van een groep in het promoten of tegenhouden van sociale veranderingen door ontwrichtende middelen kunnen religie als motor hebben. Volgens Smith (1996) is het duidelijk dat religie een grote rol heeft gespeeld in sociale en politieke bewegingen. Ook Smith (2001) beschrijft het belang van kerken en religieuze organisaties in sociale bewegingen.

Het seminar tijdens Opwekking laat zien dat de christelijke activistische actoren uit dit onderzoek nog een stap verder willen dan alleen het redden van slaven, door aanspraak te maken op de notie dat God ‘het kwaad’ veroordeelt. Deze drang naar abolitie komt voort uit

³⁷ Bron: De Nieuwe Bijbelvertaling, Spreuken 31:8-9. Heerenveen: Uitgeverij Jongbloed.

een religieuze overtuiging dat God ‘het kwaad’ niet wil en mensen als gelijken en met vrijheid geschapen heeft en de actoren willen van daaruit sociale verandering doen plaatsvinden. In dit seminar kwamen alle actoren van verschillende organisaties binnen dit onderzoek samen als één front als een *social movement*. De spreker sprak namens de ChristenUnie en de host refereerde aan A21 Campaign³⁸ en International Justice Mission waarbij van beide organisaties vrijwilligers of medewerkers aanwezig waren. Het religieuze onderdeel van de *anti-traffic movement* heeft een verbeelding van het leven van een slaaf en een overtuiging welke gedachten hun God daarover heeft, welke hierop volgend verder wordt geduid. De conclusie kan getrokken worden dat deze verbeelding en overtuiging in hun perspectief niet te verenigen zijn, hetgeen de acties initieert.

4.2 Amazing grace

Religie bezit een veelheid aan morele standaarden waarin sociale realiteiten gewogen kunnen worden en speelt daarom als kernelement en principiële bron een grote rol in wat het beroerende en opstandelijke bewustzijn creëert hetgeen veel sociale bewegingen drijft (Smith 1996). Als kernbron is religie belangrijk in het doen ontstaan van het ontwrichtende bewustzijn wat sociale bewegingen drijft. Ricoeur (1995) stelt dat de praktische onderhandelingen van *love* en *justice* gekoppeld zijn aan de morele beoordeling van een specifieke situatie. Het gaat om de morele beoordeling van praktijken welke gezien worden als *justice* en *injustice*. *Justice* betoogt en argumenteert, zij beoordeelt situaties (Ricoeur 1995) en religie speelt daarin een grote rol, daar waar de Bijbel veelvuldig tot *justice* oproept. De Tien Geboden zoals God die aan Mozes heeft gegeven, bevatten religieuze normen, ethische principes, sociale waarden en morele regels (De Kadt 2013) en daarnaast beschrijft de Bijbel nog meer morele principes en waarden. Al deze Bijbelse en christelijke waarden komen neer op het doen van naastenliefde in de vorm van (*social*) *justice*. Het is waardevol te kijken naar het idee en ideaal achter *justice*. In een modernere versie van Aristoteles’ idee van proportionele *justice*, is *justice* het ideaal van een gelijke verdeling van rechten en goederen in het voordeel van iedereen (Ricoeur 1995). De concepten van distributie en gelijkheid zijn de pilaren van het idee van *justice*, zoals ook voor de christelijke activistische actoren.

Ricoeur (1995) ziet *justice* als een vorm van *social practice* en het is belangrijk om te kijken naar de omstandigheden waarin *justice* opkomt. Het is daarnaast belangrijk om te onderzoeken op welke waarden een sociale beweging rust en elke beweging heeft daarnaast een ideologie met overtuigingen over consequenties en verantwoordelijkheden naar deze waarden toe (Stern et al. 1999). De ideologie en waarden van de beweging binnen dit onderzoek zijn christelijk. De religieuze sociale beweging binnen dit onderzoek berust op

³⁸ Het initiatief Slaaf voor een Dag was ten bate van A21 Campaign. Door mensen hun diensten te laten aanbieden op een veiling, werd er geld opgehaald voor deze organisatie.

social justice in de vorm van gelijkheid en vrijheid vanuit een religieus perspectief. Als deze waarden onder spanning en bedreiging staan, zullen actoren in actie komen om de waarden te herstellen (Stern et al. 1999). De christelijke activistische actoren binnen dit onderzoek zien dat de waarden vrijheid en gelijkheid onder spanning komen te staan door de praktijken van moderne slavernij en willen deze waarden herstellen door slaven te bevrijden en moderne slavernij uit te bannen, verenigd in een sociale beweging.

Sociale bewegingen kunnen functioneren als signaal van de zorgen van de burgers naar de overheid en de industrie toe. Daarnaast willen *social movements* graag voorzien in *collective goods* (Stern et al. 1999). Deze *collective goods* bestaan binnen dit onderzoek uit de waarden vrijheid en gelijkheid, welke ook zijn vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. *Social movements* bestaan in vele soorten en maten en zijn lastig te definiëren. Omwille van de heterogeniteit van sociale bewegingen is het lastig een eenzijdige, universele definitie te ontwikkelen. Toch zeggen Cohen en Rai (2000) dat ‘*social movements*’ de enige uitdrukking is welke alle diverse fenomenen samen kan houden. Een sociale beweging is een ‘*conscious, collective, organized attempt to bring about or resist large-scale change in the social order by non-institutionalized means*’ (Wilson in: Cohen and Rai 2000:3). Deze definiëring als bewuste, collectieve en georganiseerde poging om verandering te brengen in de sociale orde komt overeen met de beschrijving van Smith et al. (1996) van *social movements* als georganiseerde pogingen van uitdagende groepen in het promoten of weerhouden van verandering in de sociale orde door ontwrichtende middelen.

De christelijke activistische actoren binnen dit onderzoek opereren binnen organisaties met een religieuze oorsprong, maar zijn niet doelbewust samen georganiseerd. IJM, de werkgroep Mensenhandel en Slaaf voor een Dag zijn religieus geïnspireerd, voortkomend uit de morele plicht en zij komen regelmatig samen binnen evenementen en *social practices*. Ticktin (2011) noemt deze actoren ‘*religio-moral organizations*’ die aanspraak doen op de morele plicht, omdat het gaat om subjecten die gered moeten worden. Deze actoren zouden gezien kunnen worden als een *social movement* omdat ze hetzelfde doel belichamen, namelijk het veranderen van de sociale orde omtrent moderne slavernij. Daarnaast kunnen de christelijke activistische actoren beschouwd worden als het religieuze deel van de *anti-traffic movement*. Religieuze en feministische actoren komen samen in een sociale beweging, welke in de literatuur over moderne slavernij en mensenhandel de *anti-traffic movement* wordt genoemd (Warren 2012; Weitzer 2007) Het is geen religieuze beweging in de vorm dat het religieuze veranderingen in de samenleving wil brengen. De beweging wil het ‘Koninkrijk van God’ op aarde uitvoeren in de vorm van het doen van *justice* door sociale verandering in de samenleving omtrent moderne slavernij. De sociale beweging wil niet hun morele overtuigingen opdringen door sociale veranderingen, maar sociale veranderingen op grond van hun eigen morele overtuigingen.

Het vraagt aan supporters van een beweging om persoonlijke voordelen op te offeren voor de beweging (Stern et al. 1999). Stern et al. (1999) beweert dat het succes van een sociale beweging drijft op het activeren en veranderen van persoonlijke normen van de activistische actoren in gevoelens van verplichting. *'Emotions pervade all social life, social movements included'* (Jasper 1998:398), emoties doordringen al het sociale leven, net als sociale bewegingen en Smith (2000) gelooft dat emoties een cruciale rol spelen in religieus geloof en toewijding. Zoals beschreven in het voorgaande hoofdstuk voorziet religie in het activeren en veranderen van normen en gevoelens over rechtvaardigheid in een morele plicht, hetgeen het succes verklaart van religieuze sociale bewegingen. Stoetzler en Yuval-Davis (2002) stellen echter dat zonder agency van menselijke subjecten in een groep verandering in *social imagination* niet mogelijk is en de stap naar een morele verplichting ook lastig is. Menselijke subjecten hebben zelf de mogelijkheid om hun verbeelding te laten veranderen, hetgeen binnen dit onderzoek terug te voeren is op de keuze voor een intrinsieke religie waarbij het draait om een hartsgesteldheid. De mensen die tijdens de Opwekkingsconferentie naar het seminar zijn gekomen, hebben over het algemeen een bewuste keuze gemaakt om hun verbeelding over het thema moderne slavernij te laten veranderen vanuit een hartsgesteldheid van compassie. De ChristenUnie politicus nam een prominente rol in bij de beïnvloeding van de sociale verbeelding van de toehoorders als dominant lid van de groep en speelde in op de compassie en morele plicht.

Appadurai (1996) zegt dat in de huidige mondiale realiteit verbeelding centraal staat voor alle vormen van agency, het is in zichzelf een sociaal feit. Daarnaast is de verbeelding fundamenteel voor het waarom van het ontvangen en of we klaar zijn om iets te ervaren en te weten over een bepaald fenomeen (Stoetzler and Yuval-Davis 2002). Net als de ChristenUnie politicus, neemt IJM een prominente rol in bij het veranderen van de sociale verbeelding van moderne slavernij onder zijn achterban en volgers. IJM focust zich voornamelijk op bewustwording van het bestaan van moderne slavernij in onze huidige moderne, mondiale wereld met abolitie als doel en daarnaast in het bevrijden van slaven. Als ChristenUnie politicus roept de spreker tijdens het seminar op Opwekking niet alleen op tot het redden en bevrijden van slaven, maar tot volledige abolitie van 'het kwaad' op langere termijn. Taylor (2002) verklaart dit door te stellen dat achtergrondopvattingen en praktijken elkaar wederkerig beïnvloeden. De verbeelding en overtuigingen beïnvloeden praktijken en praktijken beïnvloeden de verbeelding en overtuigingen. Wat een idealisatie is van hoe het leven hoort te zijn, groeit uit tot een complexe verbeelding en deze wordt geassocieerd met sociale praktijken (Taylor 2002). Een stem zijn voor degenen die geen stem hebben, zoals de gepassioneerde politicus claimde, is een voorbeeld van een sociale praktijk die direct gekoppeld is aan de verbeelding van slaven die geen mogelijkheid hebben om zich uit te

spreken. De verbeelding is zelf een *social practice* geworden, stelt Taylor (2002). Oude Breuil en Rozema (2009) voegen daar aan toe dat iedereen hedendaags mee doet in de verbeelding als sociale praktijk. Tijdens deze sociale praktijk wordt daarnaast ook geleerd over overtuigingen en verbeeldingen (Strauss 2006). De spreekbeurten van IJM illustreren ook deze wederkerige relatie tussen verbeeldingen en praktijken. De spreekbeurten in zichzelf zijn een praktijk voor de medewerkers en vrijwilligers naar aanleiding van hun verbeelding en daarnaast zorgt het vormen van de verbeelding door de spreekbeurten altijd tot praktijken. Na elke spreekbeurt van IJM zijn er mensen die naar eigen zeggen geraakt zijn door het verhaal over moderne slavernij en onrecht, zij vatten compassie op voor de lijdende subjecten en vragen zich af wat ze kunnen doen. De nagesprekken resulteren vaak in *social practices* in de vorm van bijvoorbeeld een Freedom Challenge waarmee geld wordt ingezameld. Er kan daarom gesteld worden dat de sociale verbeelding een sociale praktijk verworden is, zoals Appadurai (1996) stelt.

4.3 Vanuit eigen vrijheid

Een voorbeeld van een *social practice* is de Walk for Freedom welke gehouden werd in de stad Leeuwarden. Iedereen die meedeed met de Walk for Freedom was stil en tot nadenken aangezet, hetgeen zorgde voor saamhorigheid in de groep. Het sociale aspect vindt plaats in de praktijken van individuen welke kunnen relateren aan elkaar op verscheidene manieren (Stoetzler and Yuval-Davis 2002). Bij de Walk for Freedom kwamen allerlei christelijke activistische actoren samen die iets hebben met het thema onrecht binnen moderne slavernij en die zich daarin aan elkaar konden relateren. Net als bij het seminar waren er mensen aanwezig die een link hebben met de ChristenUnie, IJM, A21 Campaign en de vele andere organisaties. De Walk for Freedom is op eigen initiatief georganiseerd door twee christelijke vrouwen en hun echtgenoten uit Friesland. De vrouwen wilden graag iets doen tegen moderne slavernij.

‘De tocht was in stilte en dat was eerst niet zo’n probleem, toen kon ik alles op me in laten werken. Later echter werd het vervelend en wilde ik graag met andere deelnemers over mijn ervaringen praten. Hoe vonden zij het om mee te doen? Om aangestaard te worden? Maar dat kon niet en dat gaf mij het gevoel alsof ik opgesloten was. Ik bedacht dat het een klein representatief gevoel was hoe vrouwen in de prostitutie zich moeten voelen die zich ook niet kunnen uitspreken. En dat dat nou juist de bedoeling was van de stilte.’³⁹

Veel lokale ChristenUnie leden zijn aanwezig, maar ook landelijke leden, waaronder ook de prominente spreker van het Opwekkingsseminar, en leden van Perspectief. Daarnaast zijn er vrijwilligers van IJM en deelnemers van het initiatief Slaaf voor een Dag die zich, net als alle deelnemers van de tocht, hullen in een zwart T-shirt. De deelnemers praten met elkaar en

³⁹ Fragment uit het dagboek van de onderzoeker, 23 februari 2015.

voelen zich verenigd in hun doel. Een middelbaar echtpaar vertelt dat ze meedoen nadat ze een documentaire gezien hebben over de mensenhandel binnen prostitutie. Alle deelnemers die zich willen uitspreken tegen mensenhandel en moderne slavernij verzamelen zich in de binnenstad van Leeuwarden bij een tent waar de T-shirts worden uitgedeeld. De ChristenUnie deelt stickers uit met de tekst ‘Stop Mensenhandel’ en daarnaast wordt er zwart plakband uitgedeeld. Als een soort zeepkistentoespraak gaat een van de initiatiefnemers op een verhoging staan en met een megafoon spreekt hij de deelnemers toe. ‘Vanuit eigen vrijheid mogen wij lopen voor de vrijheid van anderen’, zegt de man, daarmee de naam van de tocht uitleggend. ‘We gaan voor bewustwording’ gaat de man verder ‘om een stem te zijn voor degenen die geen stem hebben’. Er wordt gesproken over de gedwongen prostitutie in de stad en in Nederland waartegen men zich wil uitspreken.

Om twee uur ’s middags beginnen de deelnemers aan de tocht door het centrum van Leeuwarden. Men stelt zich op in een lange rij en loopt in een afgemeten kalm tempo langs de gracht. Op de helft van de tocht doorbreekt de Tweede Kamer politicus van de ChristenUnie de stilte om een gepassioneerd betoog te houden en de rij wordt even opgebroken. Je voelt de saamhorigheid, ijver en welwillend haast in de lucht sidderen. Zou het lukken om deze strijd te winnen? De politicus refereert naar de trans-Atlantische slavernij: ‘Net als toen moeten we nu ook opstaan en lopen voor vrijheid. Om een stem te zijn voor degenen die geen stem hebben’. Ironisch hebben veel deelnemers daarentegen zwart plakband op hun mond. ‘Waarom is dat mama?’, vraagt een klein blond meisje die met haar moeder aan het winkelen is, als de tocht verder is gegaan. De moeder doet de vraag van het kind weg met een ‘kom we gaan, dat maakt niet uit’. Maar voor de deelnemers maakt het wel degelijk uit, sommigen hebben een lange reis afgelegd om dit statement te kunnen maken en voor hen is deze tocht nog maar een begin van een lange strijd.

Deze tocht voor vrijheid is een *social practice* waarin actoren zich kunnen uitspreken tegen de praktijken van moderne slavernij. Bewustwording rondom het fenomeen is de start voor vrijheid van slaven volgens deze actoren. Volgens Oude Breuil et al. (2011) framen groepen die de sociale verbeelding willen veranderen bij een groot publiek hun reflecties in *emotionally outraged narratives*. De subjecten waar de compassie op gericht is zouden op deze manier neergezet worden als kwetsbare, naïeve slachtoffers wat ten nadeel zou komen van de subjecten. Ook tijdens de Walk for Freedom is de symboliek van kwetsbare, onvrije slachtoffers overduidelijk aanwezig. Denise, de ervaringsdeskundige, framet tijdens het seminar op Opwekking haar verhaal echter in dezelfde manier als de *anti-traffic movement* zelf, als een emotioneel diep verontwaardigd verhaal. Binnen een *social movement* heerst een collectieve verbeelding van hoe het leven van een slaaf zou moeten zijn, daarnaast verbeeldt men het leven van een slaaf nu allemaal als ongelijk en niet vrij en Denise bevestigt met haar

verhaal deze verbeelding. De *social movement* wil zorgen voor gelijkheid en vrijheid voor ieder persoon, omdat deze waarden volgens hen voor een ieder zouden moeten gelden. De zaken die de *social movement* aankaarten zijn belangrijk en dit moet ook gebeuren, toch geeft het volgens Todres (2009) een concept weer van *othering* omdat het terugvalt op een dichotomie van de deugdzame *Self* en mindere *Other*.

Een metafoor voor de christelijke notie van compassie is dat het gezeten is in het hart; een innerlijk, lichamenlijk gevoel, gevoeld door hart, longen en lever. Compassie is een krachtige emotie welke de capaciteit heeft om gedrag te beïnvloeden (Bradley 2005). Deze inzet van compassie om gedrag te beïnvloeden is een strategie welke de religieuze sociale beweging rondom moderne slavernij hanteert. Zoals in hoofdstuk 2 beschreven is compassie nodig om in actie te komen en deze wordt dan ook veelvuldig geprikkeld door de voorvechters in de strijd tegen moderne slavernij. In het seminar werd doelbewust gekozen voor het verhaal van een ‘ervaringsdeskundige’, met een verbijsterende uitwerking op het publiek. Men wil volgens Bradley (2005) het voorbeeld van Jezus volgen van compassie. De ChristenUnie politicus maakte tijdens het seminar een duidelijke referentie naar Jezus en het verhaal van de ‘overspelige vrouw’⁴⁰ en stelde daarmee het voorbeeld hoe het fenomeen van moderne slavernij in de vorm van gedwongen prostitutie gezien moet worden: de praktijk van prostitutie als ‘het kwaad’ en de vrouw met liefde tegemoetkomend als een slachtoffer. Volgens Bradley (2005) is het moeilijk om mensen te bekritisieren die vanuit compassie handelen, maar het is volgens haar belangrijk om naar de verbeeldingen van deze personen te kijken. Verbeelding is een construct, het construeert het denken, de beelden en plaatjes. De verbeelding construeert de sociale wereld en zijn betekenis (Stoetzler and Yuval-Davis 2002) en beïnvloedt de praktijken. De verbeelding van moderne slavernij onder christelijke activistische actoren is gebaseerd op compassie, religie en actie.

Ticktin (2011) heeft onderzoek gedaan naar een fenomeen waarbinnen compassie en zorg ook een grote rol spelen. De immigratiepolitiek in Frankrijk is gebaseerd op compassie en Ticktin kwam tot de conclusie dat binnen deze politiek een *regime of care* heerst. Dit regime van zorg zorgt ervoor dat op basis van compassie mensen worden gekozen welke ziek genoeg zijn en mogen blijven in Frankrijk. Zij stelt dat de strijd om mensenhandel en moderne slavernij in dezelfde moraliserende termen gebeurt en eenzelfde soort subjecten produceert (Ticktin 2011). Vanuit Ticktin (2011) redenerend zou in de context van dit onderzoek gesteld kunnen worden dat er een ‘regime van compassie, religie en actie’ heerst binnen de religieuze sociale beweging van de christelijke activistische actoren.

⁴⁰ Bron: De Nieuwe Bijbelvertaling, Johannes 8:1-11. Heerenveen: Uitgeverij Jongbloed.

5. Conclusie

Moderne slavernij spreekt tot de verbeelding. Het is een fenomeen dat voor veel mensen behoort tot de zwarte bladzijden van onze koloniale geschiedenis (Bales 2012). Slavernij kennen mensen uit hun geschiedenislessen en van beelden over Afrikaanse mensen die op plantages moesten werken en werden verkocht en verhandeld. Hedendaags is slavernij in elk land verboden. In de *social imagination* van veel mensen bestaat slavernij niet meer, omdat het illegaal is (Bales 2012). Moderne slavernij bestaat echter nog steeds, volgens de christelijke activistische actoren en is een fenomeen dat bestreden moet worden door middel van activisme. De actoren binnen dit onderzoek zijn christelijke activistische actoren welke op vrijwillige of professionele wijze zich actief opstellen rondom moderne slavernij. Allen beleven een intrinsieke religie en hebben een hartsgesteldheid van compassie. De intrinsieke religie activeert gevoelens over rechtvaardigheid en compassie voor *injustice*. Deze compassie moet ergens op gericht kunnen worden en in de context van dit onderzoek zijn dat moderne slaven. Vanuit hun religieuze overtuigingen voelen de actoren een morele plicht om de moderne slaven te helpen. De christelijke activistische actoren zouden een *social movement* genoemd kunnen worden welke het probleem van moderne slavernij wil aankaarten, als het religieuze deel van de *anti-traffic movement*. Spreken voor hen die geen stem hebben vanuit de eigen vrijheid, is hetgeen de actoren willen, omdat het de wil van God bevat volgens hun overtuigingen.

Het activisme van de actoren is gebaseerd op een verbeelding van de moderne slaaf in termen van gelijkheid en vrijheid, en kwetsbaarheid, dwang en angst door een proces van *othering*. De christelijke activistische actoren zien moderne slaven als kwetsbare slachtoffers wie gered en bevrijd moeten worden. Deze slachtoffers hebben geen vrijheid en gelijkheid zoals hun God dat bedoeld en geschapen heeft. De moderne slaaf verwordt daarmee tot een *suffering Other* die geholpen moet worden en waar compassie op geuit kan worden. De verbeelding van moderne slavernij van christelijke activistische actoren is gebaseerd op een dichotomie van de onvrije *Ander* en de vrije *Self*. Vanuit deze dichotomische sociale verbeelding ontwikkelt de *Self* overtuigingen, emoties en verlangens voor de *suffering Other* rondom vrijheid en gelijkheid, voeg daar een morele plicht aan toe om vanuit compassie te helpen en je hebt activisme. Uit voorgaande blijkt dat de verbeelding een krachtig construct is. De verbeelding construeert de sociale wereld en zijn betekenis en construeert het denken, beelden en plaatjes (Stoetzler and Yuval-Davis 2002). In de context van dit onderzoek is de verbeelding dermate sterk dat het activisme initieert onder de christelijke actoren. Appadurai's argument (1996) dat de *social imagination* een *social practice* is verworden, is daarmee onderschreven. Dit onderzoek duidt aan dat *social imagination* een krachtig

construct is in het initiëren van acties en activisme. Het activisme van de actoren komt voort uit een specifieke sociale verbeelding van moderne slavernij. Voor maatschappelijke verandering en daaraan gelieerde acties is *social imagination* een construct dat degelijke aandacht beoogt, hetgeen duidelijk wordt door dit onderzoek. Een specifieke sociale verbeelding van een probleem kan activisme initiëren en motiveren. Ook Stoetzler en Yuval-Davis (2002) stellen dat de verbeelding een krachtig middel is tot sociale verandering.

Bij een sociale verbeelding welke een component van een sociaal probleem bevat, is compassie een belangrijk element. Compassie is een katalysator tussen *social imagination* en *social practice* blijkt uit de context van dit onderzoek. Compassie is een dermate krachtige emotie dat het gedrag kan veranderen en daarmee ook een element dat uitgebuit kan worden voor sociale verandering. Voor het kunnen uiten van compassie is een object van lijden nodig (Bradley 2005). Dit object van lijden is in de context van dit onderzoek de *suffering Other* in de vorm van de moderne slaaf. Compassie is de katalysator waardoor de christelijke activistische actoren overtuigingen, emoties en verlangens ontwikkelen over het leven van een slaaf. Ook in andere contexten dan activisme rondom moderne slavernij is compassie belangrijk voor het doen ontstaan van sociale actie. Dit onderzoek laat zien dat compassie een krachtig element is welke verbonden is met *social imagination* en *social practice*. Voor het doen ontstaan van sociale verandering is het hebben van compassie dus een belangrijk element en daarom is het belangrijk te weten uit welke bronnen compassie kan komen. De bron waaruit compassie ontspruit voor de actoren binnen dit onderzoek is religie. Religie is krachtig in het activeren van gevoelens en normen over rechtvaardigheid en morele beoordeling van een sociaal probleem. Religie is, naast verbeelding en compassie, dus een krachtig element in sociale verandering omdat het acties initieert. Nader onderzoek zou gedaan kunnen worden naar andere bronnen waaruit compassie ontstaat voor het doen ontstaan van activisme voor een sociaal probleem.

Zoals Smith (1996) stelt, heeft religie een ontwrichtend, uitdagend en ongrijpbaar gezicht. Bovendien heeft religie de capaciteit om sociale bewegingen te mobiliseren, wat duidelijk wordt in de context van dit onderzoek. Religie kan een ontwrichtende rol hebben en daarom worden ingezet om problemen in de wereld op de kaart te zetten en verandering in de sociale orde aan te brengen. Daarnaast doet religie aanspraak op compassie, hetgeen nodig is voor een verbeelding waarvoor in actie moet worden gekomen. Daarom kan er gesteld worden dat religie meer uitgebuit en aangewend kan worden om problemen in de wereld aan te pakken en op te lossen, bijvoorbeeld het probleem van moderne slavernij. Slavernij is overal ter wereld verboden en is opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en als religie de compassie bezit om te ontwrichten, zou gesteld kunnen worden dat religie meer uitgebuit kan worden in de abolitie van slavernij en andere problemen. Naast de

capaciteit om te ontwrichten, geeft religie weer dat commodificatie van slaven in is strijd met de scheppingswaarde welke God de mens heeft gegeven. De actoren hebben een morele plicht om de wil van God te doen en daarom subjecten wie gevangen zitten te bevrijden en *justice* te doen. De religieuze overtuigingen en hun verbeelding van moderne slavernij is niet te verenigen, hetgeen acties initieert. Concluderend kan gesteld worden dat de verbeelding van moderne slavernij van christelijke activistische actoren een regime is van compassie, religie en actie. Dit regime is de relatie tussen percepties en praktijken van de christelijke activistische actoren.

Met het regime van compassie, religie en actie is de leidende vraag voor dit onderzoek beantwoord: Hoe wordt *social imagination* van moderne slavernij geconstrueerd en hoe is de relatie tussen percepties en praktijken van christelijke activistische actoren? Antropologie is een middel om in de cultuur te duiken van christelijke activisten en het onbewuste bewust te maken. Verbeelding is deels onbewust en gesitueerdheid in een specifieke plek (Stoetzler and Yuval-Davis 2002). Mijn eigen verbeelding en de sociale verbeelding van de christelijke activistische actoren liggen in dezelfde gesitueerde plek van religieuze overtuigingen en de identiteit als antropoloog is daarom verder opgerekt. Deze gedeelde gesitueerde verbeelding zorgt ervoor dat mijn rol als onderzoeker telkens aan reflectie en analyse onderworpen moest worden. De vage grens tussen mij als onderzoeker en de christelijke onderzoekspopulatie was binnen dit onderzoek een meerwaarde, omdat ik de context van de christelijke cultuur goed begrijp. Het christelijk jargon, rituelen en overtuigingen zijn mij niet vreemd, hetgeen echter ook een valkuil kan zijn. Door de cyclus van reflectie en analyse heb ik deze valkuil getracht te voorkomen. Door eenzelfde onderzoek uit te laten voeren door een antropoloog welke verder van de onderzoekspopulatie af staat, kan er een waardevolle bijdrage aan de uitkomsten van dit onderzoek gedaan worden.

Het is niet gelukt om data te vergaren over de sociale verbeelding en praktijken van niet christelijke activistische actoren, wat de bevindingen van dit onderzoek een eenzijdige blik maken op activisme rondom moderne slavernij. Onderzoek naar de relatie tussen de sociale verbeelding en praktijken van niet christelijke actoren zou een waardevolle bijdrage zijn aan de kennis over activisme rondom moderne slavernij. Alhoewel ik een activistisch hart heb, was het activisme en de praktijken van de actoren mij nieuw, net als Gods diepe gedachten over moderne slavernij welke verwerkt zijn in de sociale verbeelding van de actoren. In het opzicht van het activisme en de daaraan gerelateerde sociale verbeelding was er wel een grens tussen mij als onderzoeker en de onderzoekspopulatie. De onderzoekspopulatie van dit onderzoek is een relevante representatie van de christelijke activistische actoren, aangezien de onderzochte actoren de grootste christelijke spelers zijn binnen dit veld in Nederland rondom moderne slavernij. Naar moderne slavernij en daaraan

gerelateerde zaken is veel onderzoek gedaan. Binnen de antropologie is moderne slavernij een *hot item*, hetgeen de uitkomsten van dit onderzoek interessant maken, juist door de invalshoek vanuit het activisme in plaats van het probleem zelf. Veelal wordt het fenomeen van moderne slavernij zelf onderzocht, maar de verbeeldingen en praktijken van activisten zeggen ook veel over het fenomeen zelf. Daarnaast is de relatie met religie en activisme een interessant onderwerp, dat verder onderzocht zou kunnen worden.

Zoals in de inleiding beschreven, wordt moderne slavernij als het grootste mensenrechtenprobleem hedendaags beschouwd (O'Connell Davidson 2014), wat de uitkomsten van dit onderzoek zeer relevant maakt. Een regime van compassie, religie en actie kan ingezet en meer uitgebuit worden om dit probleem te bestrijden. Uitgebreider en meer onderzoek kan gedaan worden naar mogelijkheden om moderne slavernij te abolitioneren en naar wat de onderliggende oorzaken zijn. Overeenkomstig met verscheidene wetenschappers (Todres 2009; Oude Breuil et al. 2011) is het van belang om te kijken naar de oorzaken en structuren welke moderne slavernij veroorzaken, waarin dit onderzoek nalatig is. Activisme gebaseerd op het uitbannen van onderliggende oorzaken en structuren, zoals IJM tracht te doen met hun focus op 'de plaag van geweld', kan net zo vruchtbaar zijn als het activisme van Wilberforce rondom de koloniale slavernij. Verbeelding, compassie en religie zijn krachtige elementen voor het initiëren van deze actie. Moderne slavernij is een onderwerp dat veel vragen en emoties oproept en het regime van compassie, religie en actie lijkt deze vragen en emoties omgezet te hebben in acties. Religie vormt een krachtige bron voor het doen ontspringen van compassie wat actie initieert vanuit een specifieke overtuiging. Zoals Scheper-Hughes (1995) stelt, horen wij als antropologen deze verhalen te vertellen. Als antropoloog zijn wij in staat om vanuit een microniveau de wereld te bekijken en haar verhalen, verbeeldingen en perspectieven bloot te leggen. Door verschillende verhalen, verbeeldingen en perspectieven met elkaar te combineren kan tot de kern van het probleem gekomen worden en kunnen praktijken geïnitieerd worden om moderne slavernij voor altijd te abolitioneren. Dat spreekt tot de verbeelding, en initieert hopelijk actie.

6. Bibliografie

Agustín, Laura M.

2007 *Sex at the Margins: Migration, Labour Markets and the Rescue Industry*.
London and New York: Zed Books Ltd.

Appadurai, Arjun

1996 Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. *In: Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Pp. 27-47. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Asad, Talal

1983 Anthropological Conceptions of Religion: Reflections on Geertz. *Man* 18(2):237-259.

Baarda, Ben, with van der Hulst, Monique and Martijn de Goede

2012 *Basisboek Interviewen: Handleiding voor het voorbereiden en afnemen van interviews*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers bv.

Batson, Daniel C., with Randy B. Floyd, Julie M. Meyer and Alana L. Winner

1999 "And Who Is My Neighbor?": Intrinsic Religion as a Source of Universal Compassion. *Journal for the Scientific Study of Religion* 38(4):445-457.

Bales, Kevin

2012 *Disposable People: New Slavery in the Global Economy*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Besteman, Catherine

2013 Three Reflections on Public Anthropology. *Anthropology Today* 29(6):3-7.

Bradley, Tamsin

2005 Does Compassion Bring Results? A Critical Perspective on Faith and Development. *Culture and Religion* 6(3):337-351.

Brennan, Denise

2008 Competing Claims of Victimhood? Foreign and Domestic Victims of Trafficking in the United States. *Sexuality Research & Social Policy* 5(4):45-58.

Cannon, Mae E.

2009 *Social Justice Handbook: Small Steps for a Better World*. Downers Grove: InterVarsity Press.

Chari, Sharad and Henrike Donner

2010 Ethnographies of Activism: A Critical Introduction. *Cultural Dynamics* 22(2): 75-85.

Cojocar, Claudia

- 2015 Sex Trafficking, Captivity, and Narrative: Constructing Victimhood with the Goal of Salvation. *Dialect Anthropol* 39:183-194.
- Cohen, Robin and Shirin M. Rai
2000 *Global Social Movements*. London and New York: The Athlone Press.
- De Kadt, Emanuel J.
2013 *Assertive Religion: Religious Intolerance in a Multicultural World*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- DeWalt, Kathleen M. and Billie R. DeWalt
2011 *Participant Observation: A Guide for Fieldworkers*. Plymouth: AltaMira Press.
- Diphooorn, Tessa
2012 The Emotionality of Participation: Various Modes of Participation in Ethnographic Fieldwork on Private Policing in Durban, South Africa. *Journal of Contemporary Ethnography* 42(2):201-225.
- Enns, Diane
2004 Bare Life and the Occupied Body. *Theory & Event* 7(3).
- Ghorashi, Halleh
2005 When the Boundaries are Blurred: The Significance of Feminist Methods in Research *European Journal of Women's Studies* 12(3):363-375.
- Gozdziak, Elzbieta M. and Elizabeth A. Collett
2005 Research on Human Trafficking in North America: A Review of Literature. *International Migration* 43(1/2):99-125.
- Gumbel, Nicky
2007 *Wilberforce: The Challenge for Today*. London: Alpha International.
- Holmes, Seth M.
2013 *Fresh Fruit, Broken Bodies: Migrant Farmworkers in the United States*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Jasper, James M.
1998 The Emotions of Protest: Affective and Reactive Emotions In and Around Social Movements. *Sociological Forum* 13(3): 397-423.
- Juergensmeyer, Mark
2008 *Global Rebellion: Religious Challenges to the Secular State, from Christian Militias to Al Qaeda*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Khosravi, Shahram
2011 *'Illegal' Traveller: an Auto-ethnography of Borders*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Long, Lynellyn D.

- 2004 Anthropological Perspectives on the Trafficking of Women for Sexual Exploitation. *International Migration* 42(1):5-31.
- Low, Setha M. and Sally E. Merry
2010 Engaged Anthropology: Diversity and Dilemmas. *Current Anthropology* 51(2):203-224.
- Mintz, Sydney
1985 *Sweetness and Power: the Place of Sugar in Modern History*. Harmondsworth: Penguin.
- Morgan, David
2008 *Key words in Religion, Media, and Culture*. New York and Oxon: Routledge.
- Nederlands Bijbelgenootschap
2007 *De Nieuwe Bijbelvertaling*. Heerenveen: Uitgeverij Jongbloed.
- Nolot, Benjamin
2012 *Nefarious: A Merchant of Souls*. Grandview: Capitol Christian Distribution and Exodus Cry.
- O'Connell Davidson
2013 Troubling Freedom: Migration, Debt and Modern Slavery. *Migration Studies* 1(2):176-195.
- O'Connell Davidson
2010 New Slavery, Old Binaries: Human Trafficking and the Borders of 'Freedom'. *Global Networks* 10(2):244-261.
- Ojakangas, Mika
2005 Impossible Dialogue on Bio-power: Agamben and Foucault. *Foucault Studies*: 2:5-28.
- Oude Breuil, Brenda C., with Dina Siegel, Piet van Reenen, Annemarieke Beijer and Linda Roos
2011 Human Trafficking Revisited: Legal, Enforcement and Ethnographic Narratives on Sex Trafficking to Western Europa. *Trends Organ Crim* 14(1):30-46.
- Oude Breuil, Brenda and Ralph Rozema
2009 Fatal Imaginations: Death Squads in Davao City and Medellín Compared. *Crime Las Soc Change* 52(4):405-424.
- Pijl, van der Yvon en Karina Goulordava
2014 Black Pete, 'Smug Ignorance', and the Value of the Black Body. *New West Indian Guide* 88(3-4):262-291.
- Reinders, Johannes S.
1995 Human Rights from the Perspective Of a Narrow Conception of Religious Morality. *In: Human Rights and Religious Values: An Uneasy Relationship?*.

- Abdullahi A. An-Na'im, Jerald D. Gort, Henry Jansen and Hendrik M. Vroom (eds).
Amsterdam and New York: Editions Rodopi B.V.
- Ricoeur, Paul
1995 Figuring the Sacred: Religion, Narrative, and Imagination. Minneapolis:
Augsburg Fortress.
- Scarpa, Silvia
2008 Trafficking in Human Beings: Modern Slavery. New York: Oxford University
Press Inc.
- Scheper-Hughes, Nancy
2009 Making Anthropology Public. *Anthropology Today* 25(4):1-3.
- Scheper-Hughes, Nancy
1995 The Primacy of the Ethical: Propositions for a Militant Anthropology. *Current
Anthropology* 36(3):409-440.
- Smith, Christian
1996 Disruptive Religion: The Force of Faith in Social Movement Activism.
Abingdon and New York: Routledge.
- Smith, Jackie
2001 Globalizing Resistance: The Battle of Seattle and the Future of Social
Movements. *Mobilization: An International Quarterly* 6(1):1-19.
- Soderlund, Gretchen
2005 Running from the Rescuers: New U.S. Crusades Against Sex Trafficking and
the Rhetoric of Abolition. *NWSA Journal* 17(3):64-87.
- Stern, Paul C., with Thomas Dietz, Troy Abel, Gregory A. Guagnano and Linda Kalof
1999 A Value-Belief-Norm Theory of Support for Social Movements: The Case of
Environmentalism. *Human Ecology Review* 6(2):81-97.
- Stoetzler, Marcel and Nira Yuval-Davis
2002 Standpoint Theory, Situated Knowledge and the Situated Imagination. *Feminist
Theory* 3(3):315-333.
- Strauss, Claudia
2006 The Imaginary. *Anthropological Theory* 6(3):322-344.
- Sunier, Tijn
2009 Er is niets waar antropologen zich niet mee bezig zouden moeten houden! *In:*
Antropologie in een Zee van Verhalen. Thijn Sunier (red.). Pp. 1-28. Amsterdam:
Aksant.
- Taylor, Charles
2002 Modern Social Imaginaries. *Public Culture* 14(1):91-124.
- Ticktin, Miriam I.

2011 *Casualties of Care: Immigration and the Politics of Humanitarianism in France*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Ticktin, Miriam I.

2006 Where Ethics and Politics meet: The Violence of Humanitarianism in France. *American Ethnologist* 33(1):33-49.

Todres, Jonathan

2009 Law, Otherness, and Human Trafficking. *Santa Clara Law Review* 49(3):605-672.

Warren, Kay B.

2012 Troubling the Victim/Trafficker Dichotomy in Efforts to Combat Human Trafficking: The Unintended Consequences of Moralizing Labor Migration. *Indiana Journal of Global Legal Studies* 19(1):105-120.

Weitzer, Ronald

2007 The Social Construction of Sex Trafficking: Ideology and Institutionalization of a Moral Crusade. *Politics Society* 35(3):447-475.

7. Bijlage I Beschrijving actoren

International Justice Mission

IJM is een mensenrechtenorganisatie welke internationaal werkzaam is om arme mensen die geteisterd worden door geweld te helpen. De organisatie noemt dit ‘de plaag van geweld’: arme mensen welke dagelijks geweld meer vrezen dan hun armoede. Dit geweld uit zich in de vorm van moderne slavernij, landjepik, seksueel misbruik en oneerlijke rechterlijke veroordeling. IJM strijdt tegen deze vormen van geweld en tracht dit op een structurele manier te doen. Wereldwijd werkt de organisatie in bijna 20 gemeenschappen in Afrika, Latijns-Amerika, Azië en Zuid-Oost Azië. In Canada, Amerika, Engeland, Duitsland en Nederland heeft IJM zogenoemde ‘partnerkantoren’ welke in hun land fondsen werven en het probleem van ‘de plaag van geweld’ op de kaart willen zetten. De organisatie heeft 4 pijlers waar hun werk op rust⁴¹:

1. *Slachtoffers bevrijden*

‘Wij onderzoeken wie er onschuldig worden vastgehouden zonder dat er bewijsmateriaal tegen hen is, onderzoeken de zaak om hun onschuld te bewijzen en vertegenwoordigen slachtoffers in de rechtbank om ervoor te zorgen dat zij vrijkomen en kwijtscheldingen krijgen van de valse beschuldigingen tegen hen.’

2. *Criminelen laten berechten*

‘Wij doen onderzoek in de zaak, helpen criminelen te arresteren en ondersteunen in de rechtszaak tegen de verkrachters van kinderen en andere verdachten van seksueel misbruik.’

3. *Levens herstellen*

‘Voor iedere cliënt maken wij een nazorgplan, waarin we samenwerken met geweldige nazorgtehuizen. We bieden trauma counseling en helpen bij het vinden van een goede school of geschikt werk.’

4. *Rechtssystemen versterken*

‘Wij geven trainingen en coaching aan politie, rechters en medici en andere professionals en pleiten voor verbetering van rechtssystemen om ervoor te zorgen dat zaken worden gehoord en slachtoffers worden beschermd.’

Werkgroep Mensenhandel

Elk jaar stelt Perspectief drie speerpunten op welke de beweging op dat moment maatschappelijk en politiek relevant en urgent vindt om aandacht voor te vragen en zich voor in te zetten. ‘Mensenhandel’ was het afgelopen jaar een item welke aandacht

⁴¹ Bron: <http://www.ijmnl.org/onze-oplossing>. Geraadpleegd op: 11 augustus 2015.

beoogde volgens Perspectief, waardoor één werkgroep daarop gericht is. De werkgroep komt op regelmatige basis bij elkaar en bestaat uit jongeren wie vrijwillig lid zijn. Middels verscheidene acties probeert de werkgroep aandacht te vragen voor mensenhandel binnen de prostitutie en de politieke en publieke gedachten hierover te veranderen.

Slaaf voor een Dag

‘Slaaf voor een Dag’ is een initiatief van Theo Salomons en Evert Sulman. Samen met vijftig mannen en vrouwen lopen zij een (halve) marathon van de mannenbeweging De 4e Muskietier zodat The A21 Campaign verder kan met preventief werk, bescherming van mensenhandelslachtoffers en vervolging van daders.⁴² Op hun website konden mensen hun diensten aanbieden om vervolgens ‘een slaaf’ voor een dag te zijn voor de hoogste bieder. ‘De slaaf’ voerde zijn aangeboden actie dus uit bij de hoogste bieder.

⁴² Bron: <http://www.slaafvooreendag.nl/achtergrond/>. Geraadpleegd op 11 augustus 2015.

8. Bijlage II Samenvatting

Moderne slavernij is een fenomeen dat veel vragen en emoties oproept en daarnaast wordt het beschouwd als het grootste en belangrijkste mensenrechtenprobleem hedendaags. De actoren binnen dit onderzoek stellen zich actief op rondom moderne slavernij. De christelijke activistische actoren binnen dit onderzoek hebben een specifieke *social imagination* en praktijken rondom moderne slavernij en deze is onderzocht. De verbeelding is een construct is dat het denken, beelden en plaatjes construeert. Daarnaast is de verbeelding het construct dat zegt hoe we onze omgeving verbeelden en hoe we betekenis geven aan onze sociale wereld. De christelijke activistische actoren verbeelden moderne slaven als kwetsbare slachtoffers gerelateerd aan de termen vrijheid en gelijkheid. Door *othering* ontstaat een constructie van de moderne slaaf als de *suffering Other* en heerst er onder de actoren een dichotome verbeelding van de *Self* en *Other*. De *Self* is vrij en gelijkwaardig en de Ander gebonden en vanuit deze dichotome verbeelding moet de Ander geholpen en bevrijd worden. De verbeelding is de manier waarop men verlangens, emoties en overtuigingen voor de *Self* en Ander ontwikkelt en waardoor er compassie ontstaat. Compassie heeft een object van medelijden nodig en heeft religie als bron. Vanuit religieuze overtuigingen willen de christelijke activistische actoren moderne slaven helpen en bevrijden. Moderne slavernij gaat tegen religieuze overtuigingen over vrijheid en gelijkheid in. Religie zorgt voor een morele plicht voor de actoren en vanuit Gods wil om mensen te helpen ontstaat er compassie voor de lijdende Ander in de vorm van moderne slavernij. Religie heeft namelijk de kracht om te ontwrichten en compassie te doen ontstaan. Compassie is een katalysator welke *social imagination* en *social practice* aan elkaar koppelt en acties initieert. De praktijken van de actoren zijn inherent aan een compassievolle verbeelding van moderne slavernij vanuit religie. Een *social movement* vanuit religie is dermate krachtig om de sociale orde te ontwrichten. In een regime van compassie, religie en actie komt de *social imagination*, praktijken en hun relatie van de christelijke activistische actoren samen. Door middel van een regime van compassie, religie en actie trachten de actoren moderne slavernij te abolitioneren.